

Sufi ve Yogi

Murat Yurdakök

**GÜNEŞ TIP
KITABEVLERİ**

Sufi ve Yogi

Murat Yurdakök

Murat Yurdakök

1954 yılında Ankara’da doğdu. 1978 yılında Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden mezun olduktan sonra, aynı fakültede 1982’de Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı, 1986’da Öğretim Görevlisi, 1987’de Yardımcı Doçent, 1988’de Doçent ve 1995’de Profesör oldu. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Müdürlüğü yaptı (2015-2021).

Türkiye Milli Pediatri Derneği, Türk Neonatoloji Derneği, Akdeniz Ülkeleri Neonatoloji Dernekleri Birliği (UMENS), Merkezi Avrasya Ülkeleri Neonatoloji Dernekleri Birliği (UCENS) Başkanlığı; Avrupa Neonatoloji Dernekleri Birliği (UENPS) Genel Sekreterliği; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Atatürk Kültür Merkezi Asli Üyeliği; Ankara Tabip Odası Onur Kurulu Başkanlığı yaptı.

Uluslararası iki kongrede başkanlık (2nd International Congress of UENPS ve 26th International Workshop on Surfactant Replacement), iki kongrede eş-başkanlık (6th International Workshop on Neonatology, Cagliari, Italy ve IV. Congresso Nazionale Della Società Italiana di Pediatria Ospedaliera, Capri, Italy) yaptı. İtalya’da 13; Rusya’da dört; Finlandiya, Yunanistan, Mısır, Suudi Arabistan, Bangladeş’te ikiye; Portekiz, Azerbaycan, Suriye, Ürdün, İran, Özbekistan, Birleşik Arap Emirliği’nde birer konferans verdi. Başkurdistan Devlet Üniversitesi Onursal Doktora Unvanı ve Tacikistan Sağlık Bakanlığı İbni Sina Madalyası aldı. Bağımsız Devlet Topluluğu Ülkelerinin Çocuk Doktorları Federasyonu Kongreleri üyesidir.

319’u yurt içinde Türkçe, 113’ü yurt içinde İngilizce, 137’si yurt dışında İngilizce yayınlanmış (210’u PubMed’de dizinlenen) 569 makalesi; üç kitapçığı vardır; 22 kitapta bölüm yazarı olmuştur. 30’u tek yazarlı telif, 45’i çok yazarlı telif, editör veya çeviri editörü olmak üzere, ikisi İngilizce, biri İtalyanca yayınlanmış 75 kitabı vardır.

Yayınlanmış kitapları: Bilimsel Görüşle Hipnoz (1977, 1986), İshal (1983), Annelere Çocuk Bakımı (1987), Türk Çocuk Hekimliği Tarihi (1982, 1984), İslamda Çocuk Hekimliği (1984), History of Hacettepe (1984), Pediatrik Paleopatoloji (1986), Hacettepe Çocuk Hastanesi Tarihi (1992), Kur’an ve Hadislerde Çocuk Sağlığı (1992), Yenidoğan Bebeğe Girişimler (1993), Eski İnançlardaki İzler (1994), Doğa ve İnsan Tarihinde Anne Sütü (1996), Ünlü Türk Çocuk Hekimleri (1997), Yenidoğanın Mekanik Ventilasyonu (1999), Kutsal Kitaplarda Çocuk Hekimliği Bilgileri (2001), Pediatrik Terminoloji (2002), Eski Türklerde Çocuk Hekimliği (2003), Yenidoğanda Pulmoner Grafikler (2003), Işığa Doğru (2007), Eski İnançlar ve Hayatımızdaki İzleri (2009), Denemeler (2009), Neonatal Medicine in Ancient Anatolia (2011), Kutsal Sırlar ve Şifreler (2012), Doğa ve Hekim (2013), Yoğurdun Öyküsü Probiyotiklerin Tarihi (2015), Tıp Ötesi (2015), Anadolu’da Çocuk Hekimliğinin 12.000 Yıllık Öyküsü (2016, 2017), Çocuklar ve Hekimleri (2017), Düşünmeye Çağrı (2018), Hekim Gözüyle Atatürk (2019), Sufi ve Yogi (2022).

Diğer yazarlarla birlikte hazırladığı, editörlüğünü veya çeviri editörlüğünü yaptığı kitaplar: Primer Sağlık Hizmetleri Van Deneyimi (1986), Türkiye’de Çocuk Sağlığı ve Türk Çocuk Hekimleri (1988), Çocuk Sağlığı: Temel Bilgiler (1988, 1992), Çocuk Sağlığı: Prepedötik (1990, 1992), Annelere Başarılı Emzirme El Kitabı (1992), Yenidoğanın Akciğer Hastalıkları (1992), Çocuk Hastalıkları: Tanı ve Tedavi (Current Pediatrics’in çevirisi, 1993), Sorularla Pediatri (Pediatric Secrets’in çevirisi, 1993), Pediatri El Kitabı: Acil Yaklaşımlar ve Tanısal Girişimler (1995), Pediatri: Yeni Bilgiler ve Yeni Görüşler (1995), Yenidoğan Bebeklerin Beslenmesi (1996), Çocuklarda Enteral ve Parenteral Beslenme (1997), Sosyal Pediatri (1998), Pediatride Gelişmeler (1999), Yenidoğan Bakımında Hacettepe Uygulamaları (2001, 2009, 2019), Prematürelerin Beslenmesi (2002), Year Book of Pediatrics’in çevirisi (2002), Rudolph’s Fundamentals of Pediatrics’in çevirisi (2002), Pediatride İnciler: Pratik Pediatri El Kitabı (Pediatric Pearls: The Handbook of Practical Pediatrics’in çevirisi; 2004), Avery’nin Yenidoğan Hastalıkları El Kitabı (Pocket Companion to Accompany Avery’s Diseases of the Newborn’un çevirisi; 2004), Neonatoloji (2004), Yenidoğanda Solunum Desteği (2005), Hocabey ile Anılar (2006), Osborn’s Pediatrics’in çevirisi (2007), Temel Pediatri Cep Kitabı (Pocket Essentials of Paediatrics’in çevirisi, 2007), Il Neonato in Europe: Tra Storia e Attualità (2007), Pediatride Ayırıcı Tanı (Tutorials in Paediatric Differential Diagnosis’in çevirisi, 2008), Çocuklarda Fizik Muayene (Pediatric Physical Examination: An Illustrated Handbook’un çevirisi, 2008), Pediatri Terimleri Sözlüğü (2008), Pediatride Tanı ve Tedavi: Hacettepe Uygulamaları (2009), Türkiye Türkçesi-İngilizce-Azerbaycan Türkçesi-Rusça Tıp Terimleri Sözlüğü (2010), Tıbbi Literatür Kullanıcı Rehberi (Users’ Guide to the Medical Literature’in çevirisi, 2010), Children of the Mother Goddess: History of Mediterranean Neonates (2010), Harriet Lane El Kitabı: Pediatride Antibiyotik Tedavisi (The Harriet Lane Handbook of Pediatric Antimicrobial Therapy’nin çevirisi, 2011), Pediatride Yeterlik (First Aid for the Pediatric Boards’un çevirisi, 2011), Yenidoğan Hemşireliği (Nursing the Neonate’in çevirisi, 2012), Doktor Hasta Olunca (When Doctors Become Patients’in çevirisi, 2012), Prenatal Pediatri (2012), Rudolph Pediatri (Rudolph’s Pediatrics’in çevirisi, 2013), Neonatoloji El Kitabı (Manual of Neonatal Care’in çevirisi, 2014), Yenidoğanda Kalıtsal Metabolik Hastalıklar (2014), 5-Dakika Çocuk Hastalıklarının Değerlendirilmesi (The 5-Minute Pediatric Consult’un çevirisi, 2015), Nelson Pediatrinin Temelleri (Nelson Essentials of Pediatrics’in çevirisi (2015), Yurdakök Pediatri (dört cilt, 2017), Nelson Pediatri (Nelson Textbook of Pediatrics’in çevirisi, 2021).

Editörlüğünü yaptığı *Yurdakök Pediatri* 297’si profesör, 129’u doçent olan 604 yazarın katkılarıyla iki yıl süren çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Dört büyük cilt halinde yayınlanan toplam 5672 sayfalık eserde konular 753 bölümde ele alınmış, anlatıma yardımcı olunması amacıyla 1728 tablo ve 2123 şekil eklenmiştir. Türk Hekimliği için ‘Başyapıt’ (*Opus Magnum*) niteliğinde olan kitap yalnız çocuk sağlığı ve hastalıkları alanında değil, tüm tıp alanlarında tıp tarihinde bugüne kadar yayınlanmış en kapsamlı ve en hacimli Türkçe tıp kitabıdır.

Sufi ve Yogi

Murat Yurdakök

Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Profesörü

Murat Yurdakök / Sufi ve Yogi

Bu kitap 2936 ve 5946 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Hakkındaki Yasaların koruması altındadır. Tüm yasal hakları saklıdır. Bu yasa hükümleri gereğince kitabın bölümlerinden veya tamamından alıntı yapılamaz, fotokopi yöntemi veya herhangi bir veri saklama sistemi ile çoğaltılamaz, kitap haline getirilemez.
Kitabın her türlü yayın hakkı Murat Yurdakök'e aittir.

Birinci Baskı: 2022

ISBN: 978-975-277-900-6

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni: Murat Yılmaz

Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Polat Yılmaz

Yayın Danışmanı ve Tıbbi Koordinatör: Dr. Ufuk Akçıl

Dizgi - Düzenleme: İhsan Ağın

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Hiz. San. Tic. A.Ş.

Saray Mahallesi 126. Cadde No: 20 Kahramankazan / Ankara

Telefon: 0312 802 00 53-54

Sertifika No: 49599

GENEL DAĞITIM GÜNEŞ TIP KİTAPEVLERİ

ANKARA

M. Rauf İnan Sokak No: 3

06410 Sıhhiye / Ankara

Tel: (0312) 431 14 85 • 435 11 91-92

Faks: (0312) 435 84 23

İSTANBUL

Gazeteciler Sitesi Sağlam Fikir Sokak

No: 7 / 2 Esentepe / İstanbul

Tel: (0212) 356 87 43

KADIKÖY

Rasımpaşa Mah. İskele Sokak

No: 4 / A Kadıköy / İstanbul

Tel: (0216) 546 03 47

www.guneskitabevi.com

info@guneskitabevi.com

*Beni sürekli destekleyen
Düşünceleri ile ilham veren
Eleştirileri ile yönlendiren
Huzur içinde çalışmamı sağlayan
Yardımları için her zaman minnet duyduğum
eşim Kadriye Yurdaköke teşekkürlerimle*

SUNUM

Bazı açılardan 2018 yılında yayınlanan “Düşünmeye Çağrı” adlı kitabımın devamı niteliğindeki bu kitap özelde tasavvuf, genel de semavi dinlerle Hint dinleri arasındaki benzerlikleri ortaya koymak için hazırlanmıştır. Ancak tarih, felsefe, teoloji alanında her aranılan buluncaya bir kitap olduğu söylenemez. Bununla birlikte konuya yönelik olarak bunların hepsini içermesine uğraşılan bir çalışmadır ve böyle değerlendirilmelidir.

Kitap hazırlanırken “Özgür Düşünce”, “Kutsala Saygı” ve “Eleştirel Düşünme” üçlemesi esas alınmıştır.

Düşünmek için yalnızca bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Düşünmeden okumak yalnızca kişinin kendi düşünceleri yerine, başka bir kişinin düşüncelerini koymaktan başka bir şey değildir. Değişik kafalardan çıkan düşüncelerden hiçbiri kendiliğinden bir düşünce, bilgi, anlayış birliğine ulaşamaz; yabancı düşüncelerle tıka basa dolan zihin sonuçta çözümlü değildir. Bu nedenle çok okumaya değil, çok düşünmeye öncelik verilmelidir. Ancak düşünme başkalarını sunduğu kalıplar içinde kalmamalı, özgür olmalıdır. İnsanın kendini kuşatan sınırlardan kaçması, onun özgürce davrandığını göstermez. Özgürlük “bir şeyden kaçarak değil, bir şeye yönelerek özgür olma” anlamına gelir. Özgürlük kişisel, çevresel ya da kültürel sınırları hiçe sayarak; onları tepkici bir yaklaşımla yıkarak aşmayı değil, olumlu bir yaklaşımla davranış alanını genişletmeyi ifade eder.

Her insan bir değerdir. İnsana özgü bir kavram olan değer; söz ve davranışların doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin şeklinde tanımlanmasını sağlayan temel ölçüttür. Bir toplumda benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural bir değerdir. Değerlerin toplamı kültürü oluşturur. Ancak her insanın içinde yaşadığı evreni anlamlandırabilmesi bir değer ya da anlam dünyası içinde bulunmasını gerekir. İnsan hangi dünya görüşüne yönelirse yönelsin bir değer varlığıdır. İnsana değer vermek, onun kutsalına saygı göstermeyi gerektirir. Düşüncede özgürlük demek, başkalarının kutsalına hakareti doğru ve haklı bulmak değildir. Kutsallığı kabul edilmiş her şeye saygılı davranmak, insanca ve ahlaki bir yaklaşımdır. Ayrıca başkalarının kutsalına saygı göstermemek, kendi kutsalını da tartışmaya açmak ve ona duyulacak saygıyı da zedelemek anlamına gelir.

Eleştirel düşünme, bireyin ne yapacağına ve neye inanacağına karar vermesi için çözümleyici ve değerlendirmeye yönelik olarak yargıda bulunması; bu yargıları ifade etmesidir. Eleştirel düşünme ön yargılı, taraflı, tek yönlü ve yıkıcı bir düşünme biçimi; kusur bulma çabası; aşığılama ya da ötekileştirme; her şeyden şüphe etmek, her şeyi reddetmek, her şeye karşı çıkmak değildir. Dileğim bu kitabı eleştirel düşünme ilkeleri ile okumanız; yazılan her şeyi kabul etmeyip araştırmanız; ön yargılarla her şeyi reddetmemeniz; farklı görüşlerin de bize yol gösterebileceğini unutmanızdır.

Edep her konuda neler yapabileceğini, gücünün ve yeteneğinin nelere yetebileceğini bilerek onun ötesine geçmemek; sınırı bilmek, ölçülü davranmaktır. Halen yaşamakta olan “Edep Yâ Hü” sözü edebe davet; aynı zamanda bir uyarıdır. “O’nu bilen, O’nun edebini bilir”, diğer bir deyişle “Ey kardeşim! Edeple karşılık ver; edebi senden öğrensinler” denilmek istenir. Kitaptaki yorumlarda buna uyulmaya çalışılmıştır.

Hepimiz insanız ve mükemmel değiliz. Amacım öğrenebildiklerimi sizinle paylaşmak, gelecek kuşakların çalışmalarına ışık tutmak; onlara günümüzde seslenmek olmuştur. Böyle yapmaya çalışırken bilmeden sınıırımı aştığım konular, eksikliklerim ve yanlışlarım mutlaka olmuştur. Okuyucuların bunları hoşgörüp, düzeltilmeleri için bana ve benden sonrakilere yardımcı olacaklarını umut ediyorum. Atalarımızın dediğı gibi “İlmin ve olgunluğun en yüksek derecesi hoşgördür.”

AÇIKLAMALAR

Kutsal Metinler

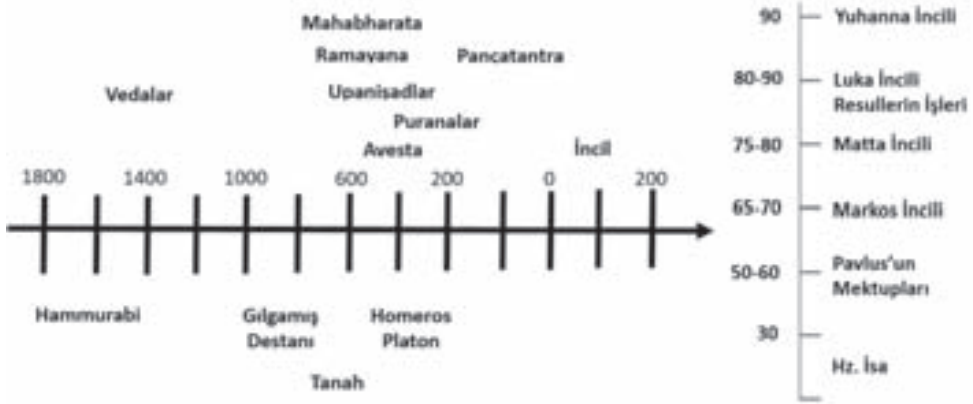
Hint kutsal metinlerinde Sanskritten Türkçeye yapılan çeviriler kullanılmıştır. Sözcük olarak cilalanmış, düzenlenmiş, kusursuzlaştırılmış anlamları taşıyan Sanskrit, Hint-Avrupa dil ailesinin Hint-İran koluna bağlı bir dildir. Sanskrit diye bir ulus olmadığından Sanskritçe yanlış bir ifadedir; Sanskrit demek daha doğrudur. Sanskritin MÖ ikinci bin yılın ilk yarısında Pencap (Yukarı İndus Vadisi) bölgesinde Hint kutsal metinlerinin yazılmasıyla başlamıştır. Vedalar arasında yalnız Rigveda Türkçeye çevrildiğinden çalışmada bundan yararlanılabilmektedir.

Sanskrit kaynaklardan alıntı yapılan yerler, parantez içinde sırasıyla metin adı, ana bölüm ya da kitap numarası, alt bölüm numarası ve dize numarası verilerek gösterilmiştir (örneğin, Rigveda-10:3:1).

Kitabı Mukaddes, Eski Ahit ve Yeni Ahit olmak üzere iki bölümden oluşur. Eski Ahit Tevrat'ı, Zebur denilen Mezmurları ve bazı peygamberlerin kitaplarını ya da bildirilerini içerir. Hristiyanların Eski Ahit (Tevrat-ı Şerif) adını verdiği bölüm, Yahudilerin kutsal kitabı olan Tanah'tır. Tanah Tora, Neviim ve Ketuvim olarak üçe ayrılır. Tanah sözcüğü, bu üç kitabın İbranice baş harflerinin birleştirilmesiyle ["taf" (t), "nun" (n), "kaf" (kh)] ortaya çıkmıştır. Şeriat (doktrin) anlamına gelen Tora (Tevrat), Hz. Musa'ya indirilen beş kitaptan oluştuğundan; İbranice "Humaş", Arapça "el-Esfâru'l-Hamse" ("esfar", kitaplar; "hamse", beş), Yunanca "Pentateukhos" ("penta", beş; "teukhos", kitap) denir. Tora'yı oluşturan beş kitap "Beşerit" (Tekvin), "Şemot" (Çıkış), "Vayikra" (Levililer), "Be-midbar" (Sayılar) ve "Devarim"dir (Tesniye). Bazılarına göre Tevrat, Tanrı tarafından Musa'ya yazdırılmıştır. Bazıları da Hz. Musa'nın ölümü konusunda (Tesniye-34:5-8) bilgi verdiği için bu kısmının Hz. Musa'dan sonra peygamberlik yapan Hz. Yeşu (Yûşa) tarafından yazıldığını ileri sürer (Yeşu-24:26). Bazılarına göre ise Hz. Musa'ya yalnızca on emir verilmiştir.

On dokuz kitaptan oluşa "Neviim'de ("Nebim", peygamberler), Hz. Musa'dan sonra gelen peygamberlerin vahiyleri ve hayat öyküleri vardır. Arapça kitap, İbranice mektup anlamına gelen "Zebur'un, Hz. Davut'a indirildiğine inanır. İbranice "Sefer Teilim" (Şarkılar Kitabı) olarak da adlandırılan Zebur, tek başına bir kitap olmayıp, Mezmurlar (Psalms; İbranice "Mismar", ilahi; çoğulu "Mizmorim") adıyla Tanah'ın "Ketuvim" bölümünde yer alır. "Ketuvim" (Ketubim, Kitaplar) bölümünde Mezmurlar dışında Meseller, Eyüp gibi değişik çağlara ait kitaplar (Hajiyograflar) bulunur. Hristiyanlar tarafından Eski Ahit olarak kabul edilen Tora (Tevrat), genellikle Tanah ile eş anlamlı olarak kullanılır. Tanah'ın içerdiği kitaplar konusunda yalnız Yahudilerle Hristiyanlar arasında değil, Hristiyanların kendi aralarında da anlaşmazlıklar vardır. Bu kitapta alışkanlıkların getirdiği kolaylık açısından "Eski Ahit"tin hepsinden "Tevrat", "Yeni Ahit"ten "İncil" olarak söz edilmiştir.

Metinde mümkün olduğu kadar kutsal kitaplar, seyrek olarak Talmud (Tevrat'ın Yorumu) ve Hadis (Hz. Muhammed'in sözleri) kaynak olarak gösterilmiştir.

Bu çalışmada Tevrat ve İncil çevirisi için Kitabı Mukaddes Şirketi'nin "Kitabı Mukaddes - Eski ve Yeni Ahit" (2015) adıyla yayınlanmış kitabı; Kur'an-ı Kerim'in çevirisi (meal) için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)" (1973) kullanılmıştır. Kitabı Mukaddes'ten yapılan alıntılarda parantez içinde sırasıyla kitap adı, bölüm adı ve ayet numarası (örneğin, Tekvin-19:15-16), Kur'an-ı Kerim'den yapılan alıntılarda sırasıyla sure adı, sure numarası ve ayet numarası (örneğin, Bakara-2:256) verilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin tefsirlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın internet adresindeki (<https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/>) metinlerden; İslami genel bilgiler için Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nden (<https://islamansiklopedisi.org.tr/>) yararlanılmıştır.

Yazım

Türk Dil Kurumu'nun "Yazım Kılavuzu" (27. Baskı, 2018) kullanılmıştır.

Hint dillerindeki sözcüklerin diğer alfabelere çevrilmesinde olduğu gibi Latin alfabesi kullanılan dillere çevrilmesi konusunda tam anlamıyla yerleşmiş ilkeler ve kurallar yoktur. Bu nedenle Türkçe kaynaklarda en bilinen şekilleriyle kullanılması tercih edilmiştir.

Sanskrit sözcüklerin Latin harfleriyle yazılışlarında harflerin altlarına ya da üstlerine konulan imler kullanılmamıştır.

Sanskritte Latin harfleriyle gösterilen "şa" ve "sh" ile gösterilen iki "şe" vardır; ikisi de "şe" olarak okunur. Bu kitapta her ikisi de "ş" olarak yazılmıştır.

İçinde nefes sesi bulunan "kha", "dha", "bha" gibi sözcüklerin yazılışlarında dikkat edilmiştir. Örneğin Bagavad yerine Bhagavad kullanılmıştır.

Bunun dışında İngilizcede "ce" sesi olmadığından bu sesi karşılık için "j" harfi ve sesi kullanılmaktadır. Türkçede "c" harfi ve sesi vardır. Bu nedenle Arjuna, Patanjali, Jainizm gibi sözcükler Arcuna, Patancali, Cainizm şeklinde yazılmıştır.

Buda ve Budizm yerine Buddha ve Buddhizm yazılmasını tercih edenler varsa da Türk Dil Kurumu'nun "Yazım Kılavuzu"na göre Latin harfleri dışındaki alfabeleri kullanan ülkelerdeki özel adların okundukları gibi yazılması gerektiği belirtildiğinden Buda ve Budizm olarak yazılmıştır.

Özellikle birden fazla sözcük içeren kitap adları değişik şekillerde yazılmaktadır. Buna örnek olarak Bhagavad Gita, Bahagavadgita, Bhagavad-gita, Bhagavadgita verilebilir. Bu kitapta Rigveda, Bhagavadgita ve Manusmriti gibi yazımlar tercih edilmiştir.

Kısaltmalar

MÖ Milat'tan önce

MS Milat'tan sonra

c. Yaklaşık (circa)

d. Doğum yılı

ö. Ölüm yılı

s. Saltanat yılları

? Yıl kesin değil anlamındadır.

Kaynaklar

Metin içinde kaynak gösterilirken parantez içinde yazarın soyadı ve yayın yılı; aynı kişinin aynı yılda yaptığı yayınlarda ilki “a”, ikincisi “b” olarak belirtilmiştir. Kaynakta yazar sayısı iki ise her ikisinin adı verilmiş, ikiden fazla ise “ve ark.” ifadesi konmuştur.

Kaynaklar kısmında değişik alanlarda olduklarından dergi adları kısaltılmamış, sonra sırasıyla cilt numarası (sayısı): ilk ve son sayfalar ile yıl belirtilmiştir.

Yazar sayısı altı ve daha az ise hepsinin adı, altıdan fazlaysa ilk üçünün adı yazılıp Türkçe kaynaklarda “ve ark.”, diğerlerinde “et al.” (et alia; ve diğerleri) eklenmiştir. Gerekğinde editör için “ed” kısaltması kullanılmıştır.

Kaynak kitaplar belirtilirken şirket adları yerine “yayınlar” ifadesi kullanılmıştır.

İÇİNDEKİLER

TASAVVUF

<i>ESKİ MISIRLILARDA VE YUNANLILARDA MİSTİSİZM</i>	5
Hermescilik	5
Eski Yunanlılarda Mistisizm	8
<i>YAHUDİ MİSTİSİZMİ</i>	12
Merkaba Mistisizmi	12
Bahyâ İbn Pakûda (1050?-1120)	14
Abraham Maimonides (1186-1237)	14
Kabala	15
Ebü'l Lafia (1240-1291/2)	16
İshak Luria (1534-1572)	18
<i>HRİSTİYAN MİSTİSİZMİ</i>	18
Pavlus (1?-67?)	20
Pavlus'u İzleyenler	23
Bingenli Hildegard (1098-1179)	23
Assisili Francis (1182?-1226)	24
Thomas Aquinas (1225-1274)	24
Üstat Eckhart (1260-1327)	25
Avilalı Teresa (1515-1582)	26
<i>İSLAM MİSTİSİZMİ VE TASAVVUF</i>	28
Mistisizm ve Tasavvuf	28
Tasavvuf ve Sufiler	31
Râbia el-Adeviyye (714?-801?)	35
İbrahim Edhem (718-777)	35
Zunnûn el-Mısrî (772?-859?)	36
Bâyezîd-i Bistâmî (ö. 848?)	36
Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 909)	37
Hallâc-ı Mansûr (858-922)	39
Hakîm et-Tirmizî (825-932)	46
Fârâbî (871-950)	48
Kelâbâzî (ö. 990)	49
Sülemî (937-1021)	50
Ebü'l-Hasen el-Harakânî (963-1033)	50
İbn-i Sina (980-1037)	51
Kuşeyrî (986-1072)	52
Gazâlî (1058-1111)	53

Reşîdüddîn-i Meybüdü (ö. 1126)	59
Abdülkadir Geylânî (1077-1165).....	60
Ahmed Yesevî (ö. 1166)	62
Şahabeddin Sühreverdî (1155-1208)	62
İbnü'l-Arabî (1165-1240)	64
Şems-i Tebrizî (1186-1247?)	77
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1207-1273)	79
Sadreddin el-Konevî (1210-1274).....	85
Yunus Emre (1238-1320)	86
İbn Teymiyye (1263-1328).....	88
Bahâeddîn Buhârî (1318-1389)	90
Bedreddin Simâvî (1359?-1420)	91
Abdülkerîm el-Cîlî (1365/66-1428).....	95
Hasan bin Mevlâ Muhammed (XVI. yüzyıl)	96
Pir Sultan Abdal (XVI. yüzyıl)	96
İmâm-ı Rabbânî (1564-1624)	98
Abdülganî en-Nablusî (1641-1731)	100
İsmail Hakkı Bursevî (1653-1725)	101
Abdülaziz ed-Debbağ (1679-1720)	103
Hâlîd el-Bağdâdî (1779-1827)	105
Muhammed İkbal (1877-1938)	105
UYGULAMALAR	107
Seyrû Sülûk	108
Zikr	109
Rabîta.....	110
Fenâ	111

HİNT İNANÇLARI VE YOGA

Hinduizm	113
Vedalar.....	115
Upanişadlar	119
Bhagavadgita	127
Budizm	129
Yoga	136

BENZERLİKLER

Din ve Dharma	143
Eski Mısır ve Hindu Tanrıları	147
Eski Yunanlılar ve Hindistan	151
Hint ve Yunan Mitolojileri	155
İslam Kaynaklarında Hint Dinleri	162
Tek Tanrı	164

Varlık ve Yokluk	169
Hiçlik ve Sıfır	173
Maya ve Ayna	175
“Ben Brahman’ım” ve “Ben Hakk’ım”	188
İnsan Ölümlü Tanrı, Tanrı Ölümsüz İnsandır	188
Ölümsüzlük Suyu	195
Türkler ve Vahdet-i Vücut	206
Din-i İlahi.	209
Bhakti ve İlahi Aşk	213
Tanrı ile Evlilik ve “Şeb-i Arus”	219
Sufizm ve Sihizm	222
Ehl-i Kitap	226
Kozmik Yumurta	227
Logos, Adam Kadmon, İnsan-ı Kâmil ve Puruşa	229
Yeryüzü ve Gök Kubbe	242
Dünyayı Taşıyan Kozmik Hayvanlar	249
Trimurti ve Teslis	253
Sefirotik Yaşam Ağacı, Aşvattha, Bodhi Ağacı ve Tuba Ağacı	261
Yama ve Hz. Âdem	265
Manu ve Hz. Nuh	268
Hz. İbrahim’in Ataları	272
Su-Meru ve Sümer	273
Asur, Asura, Aşera, Aşure	278
Yadava, Yahva ve Yahudi	281
Brahma ve Abraham	282
Pançatantra ve Hz. İbrahim	284
Rohita ve Hz. İshak/Hz. İsmail	286
Arcuna ve Hz. Yakup	288
Karna ve Hz. Musa	290
Mısır Prensi Musa	294
Kenanlılar ve Yariikh	296
Eski Mısırlılar, Yahu ve Yeşua	297
Medyenliler ve Yehova	299
Yah, Yahu ve Ya Hû	305
Matsya ve Hz. Yunus	306
Buda ve Hz. Zü'l-Kifl	308
Buda ve Būd/Put	309
Budizm ve Sümeniyçe	310
Budizm’de “Sekiz Basamaklı Yol”, İslam’da “Beş Temel İlke”	311
Taoizm ve Tasavvuf	314
Zerdüştilik	318
Babil Sürgünü	322
Melekler	328

Hârut ve Mârut	335
Hız. Hezekiel ve Dört Yüzlü Varlıklar	338
Şamaş ve Hanukiya	341
Ka, Ba, Merkaba ve Murakabe	344
Ölümünden Sonrakı Hayat	346
Ölümlerın Dirilmesi	348
İlahi Terazı ve Sırat Köprüsü	352
Cennet ve Cehennem	359
Apsaralar ve Huriler	369
Miraç ve Öte Dünyaya Geçiş	372
Son Pandavalar ve Yedi Uyurlar	375
Maniheizm ve Işık Âlemi	380
Arketipler, Â'yân-ı Sâbite ve Pancha Kosha	383
Ölüm	387
Ölmeden Önce Ölmek, Tennure ve Kefen	400
Ruhgöçü ve Dirilme	404
Pisagor ve Ruhgöçü	412
Gilgul, Tikkun ve Dibbuk	414
Devriye	416
Şekil (Don) Değıştirme	421
Avatar ve Hulûl	422
Krişna ve Hız. Davut	427
Krişna ve Hız. İsa	430
Rama ve Hız. İsa	434
Buda ve Hız. İsa	435
Hız. İsa ve Yuzasaf	436
Krişna ve Odin	448
Buda'nın Sözleri, İnciller ve Kur'an-ı Kerim	450
Romanlar, Azize Sarah ve Sara Kali	454
Vahiy	458
Melekhalı Hız. Muhammed	462
Hız. Ali ve Belh	463
Kalki, Krişna ve Hız. Ali	465
Aslana Binenler ve Duvar Yürütenler	470
Halifeler, Nebiler ve Veliler	478
Türlbeler	493
Vihara ve Medrese	497
Buyan Evirmek ve Mevlit Duası	499
Çakralar ve Letâif	500
Bindi ve Alna Sürülen Kurban Kanı	503
Her Şeyi Gören Göz	507
İç Göz ve Pineal Bez	511
Ayakkabıları Çıkarma	514

Abdest ve Şuddhi Kriya	516
Namaç, Namah, Namaz ve Salat	517
Asanalar ve Namaz	522
Sandhyavandanam ve Namaz	524
Namaskar ve Namaz	530
Koruyucu El	532
Duada Eller	538
Mudralar	541
Haç Çıkarma, Kubera Mudra ve Anganyasa	545
Sağ ve Sol Taraflar	547
Ayak İzleri	552
Hale	555
Canalar ve Hâller	558
Yoga ve Rabıta	560
Pranayama ve Nefes Kontrolü	561
Kutsal Metinleri Okuma	564
Mantra ve Zikr	566
Om (Aum)	567
Om Mani Padme Hum	570
Om ve Amin	570
Japa Mantra ve Vird	571
Yantra ve Seccade	572
Mala ve Tespih	573
Hurufilik	578
Çilecilik	583
Sramanalar ve Şamanlar	587
Sadular, Sanyasiler, Bhikkular ve Dervişler	588
Hintli Dervişler ve Kalenderîler	593
Kutsal Ateş	597
Vejetaryen Hintliler ve Etyemez Sufiler	600
Doğaya Salarak Kurban	605
Efkaristiya, Komünyon ve Prasada Yenmesi	608
Cainizm	609
Şiddet	618
Svastika, Oz Tamgası ve Çarkıfelek	630
Ay ve Yıldız	636
Makoraba, Bekke, Mekke ve Mekkeşvar	640
İnsan ve Tapınak	643
Lingam-Yoni	649
Sikke ve Lingam	651
Garbhagriha ve Kâbe	652
Pradakşına ve Tavaf	653
Şiva ve Duşara	654

Şiva, Şivta, Beerşeba ve Batşeba	657
Şiva ve Sabâ	658
Çift-Başlı Kartal	661
Abraksas, Şahmeran ve Nagalar	663
Hikmet, Phronesis ve Jnana	669

YENİ DÜŞÜNCE AKIMLARI

NEO-VEDANTA	687
Ram Mohan Roy (1772-1833)	687
Debendranath Tagore (1817-1905)	687
Dayananda Sarasvati (1824-1883)	688
Sri Ramakrişna (1836-1886)	690
Sri Yukteswar Giri (1855-1936)	691
Swami Vivekananda (1863-1902)	692
Mahatma Gandhi (1869-1948)	692
NEO-BUDİZM	693
NEO-YOGA	694
HİNDU SUFİZM	696
Uderolal (Jhulelal)	696
Pir Sadr'ed-Dîn (1290-1367)	697
Kebîr (1425?-1518)	697
Pir Malik Muhammad Jayasi (1477-1542)	700
Maharaja Kishan Parshad (1864-1940)	700
Mulchand Fakir (1883-1962)	700
Gehimal Motwani (1904-1971)	701
NEO-SUFİZM	701
Ahmed et-Ticânî (1737-1815)	702
Ahmed bin İdris (1750-1837)	702
Hazret İnayet Han (1882-1927)	703
Meher Baba (1894-1969)	704
Samuel Ahmed Murad Çiştî (1896-1971)	705
Muhammed Rahim Bawa Muhyiddîn (1884-1986)	705
İdris Şah (1924-1996)	706
EVRENSEL SUFİZM	707

İNSANIN GELECEĞİ

Postmodernizm	711
Yeni Çağ Akımları	713
Antroposen ve Novasen	715
Tekillik	716

Hümanizm	719
Transhümanizm	720

DEĞERLENDİRME

İslam'da Tasavvuf Değil, Tasavvufta İslam	727
Tevhit ve Vahdet-i Vücut	729
Tasavvufun Amacı	731
Mistisizm ve Din	732
Mistik Deneyimler	733
Ruh	737
Aşırılıklar	738
Mucizeler	738
Gönüllü Kulluk	742
Akıldan Keşfe	747
Cehaletle Mücadele	750
Sonsuzu Kavramak	752
Anlamı Anlamak	754
Kendini Bilmek	755
Kendini Kınamak	757
Kendini Gerçekleştirmek	760
Kendini Aşmak	766
Hiç Olmasa mıydık?	766
Varoluş Kaygısı	769
Günümüzün Putları	770
Dünyevileşmek, Sahip Olmak ve Olmak	773
Yeniden Doğuş Sanatı	778
Dinî Çoğulculuk ve Dinler Arası Diyalog	780
Bilgi ve Bilimsel Yorum	800
Akaşa ve Söz	807
Köpük ve Yaratılış	809
Büyük Patlama ve Büyük Çöküş	814
Karanlık Madde ve Karanlık Enerji	818
Zaman ve Yönü	824
Nataraja ve Modern Fizik	830
Kuantum Kuramı	834
Bilim ve Mistisizm	841

BİTİRİRKEN

Düşünme	845
Kutsal	846
Ahlak	848
Din	851

Tanrı	854
Sevgi.....	856
Bilim	857
Hikmet.....	859
Yaratılış	860
“Oldu İşte”.....	864
Son Söz	864

TASAVVUF TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 867

KAYNAKLAR

Kutsal Kitaplar	877
Sözlükler	878
Tasavvuf	879
Hint İnançları ve Yoga.....	886
Benzerlikler	888
Yeni Düşünce Akımları.....	916
İnsanın Geleceği.....	918
Değerlendirme	919
Bitirirken	927
Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.....	929

Yehudalı sürgüne gönderildi. MÖ 586'da Babillilere karşı ikinci başarısız ayaklanma sonunda, kraliyet ailesi ve rahiplerden oluşan Kudüs'teki üst tabakanın geriye kalanları da Babil'e sürüldü; Kudüs ve Tapınak yıkıldı.

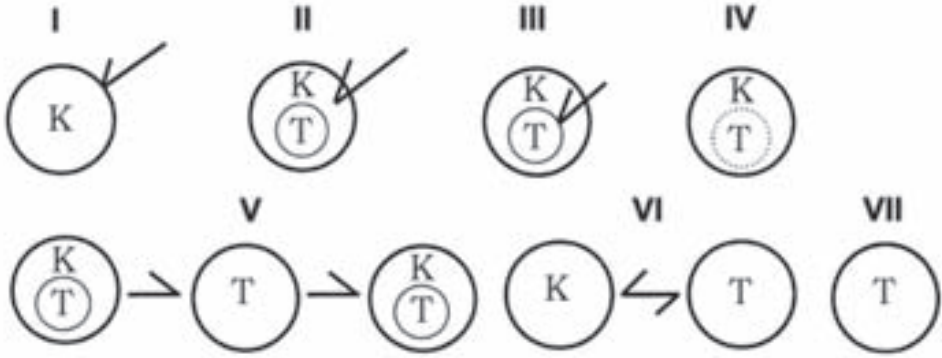
Tevrat'ta anlatıldığına göre Hezekiel otuz yaşında iken, Yehova "İlahi Arabası" ile yaklaşıp onu peygamber olarak görevlendirir. İlahi araba ("Merkaba") dört canlı yaratık tarafından çekilmektedir; her yaratıkta dört adet yüz (insan, aslan, öküz ve kartal yüzleri) ve dört kanat; her "yaratığın" yanında "iç içe girmiş", "yüksek ve korkunç" görünümlü tekerlekler vardır.

"Ve otuzuncu yılda ... ben Kebar ırmağı yanında sürgünler arasında iken ... gökler açıldı, ve Allah'ın rüyelerini (görüntüsünü) gördüm ... şimalden ... durmadan ateş saçan büyük bir bulut geliyordu, çevresinde parıltı, ve ortasında, sanki ateş ortasında ışıldayan maden. Ve onun ortasından dört canlı mahluk benzeri çıktı ... onlarda insan benzeyişi vardı, ve onlardan her birinin dört kanadı vardı. Ve ayakları doğru ayaklardı; ve ayaklarının tabanı buzağı ayağının tabanı gibi idi, ve cilalı tunç gibi parıldamakta idiler. Ve dört yanlarında, kanatları altında insan elleri vardı ... onlarda insan yüzü, sağda dördünün aslan yüzü, ve solda dördünün öküz yüzü, dördünün de kartal yüzü vardı ... canlı mahlukların yanında, onların her yüzü için yerde bir tekerlek vardı ... sanki tekerlek içinde tekerlek ... canlı mahluklar yürüdükçe tekerlekler onların yanında yürüyorlardı ... başları üzerindeki kubbenin üzerinde gök yakutun görünüşü gibi bir taht benzeyişi vardı; ve taht benzeyişi üzerinde, yukarıdan insan görünüşünün benzeyişi vardı ... görünüşünü ışıldayan maden gibi gördüm, sanki ateş görünüşü ... Rabb'in izzetinin benzeyişinin görünüşü bu idi. Ve gördüğüm zaman yüz üstü düştüm ... Ve bana dedi: Âdem oğlu, ayak üzerine dikil de seninle söyleşeyim ... ben seni onlara gönderiyorum ... ağzını aç ve sana verdiğimi ye. Ve baktım ... bana bir el uzandı ... o elde bir kitap tomarı vardı ... Ve bana dedi: ... bu tomarı ye ... Ve yedim ... Ve bana dedi: Âdem oğlu, haydi İsrail evine git, ve sözlerimi onlara söyle" (Hezekiel-1:1-3:4).

Hezekiel'in Gördükleri; Matthäus Merian (1593-1650)

dırapla buluşarak olgunluk artırılır. Üçüncü basamak bir geçiştir; sözle yapılan ibadet zorlaşmış, kul kendi hatalarıyla daha yakından yüzleşmeye başlamıştır. Dördüncü basamakta yönetim kuldun çıkmış, Tanrı'nın eline geçmiştir; insan Tanrı'nın kutsallığına bürünmektedir. İbadetin sözlü, bedeni ve ruhi hâli bitmiştir; tamamen bir sessizlik hâli söz konusudur. Beşinci basamak tasavvufta vect, cezbe ve istiğrak (dalgınlık) hâli denilen; ancak Hristiyan mistisizminde daha çok trans kavramıyla karşılık bulan ve kişinin tamamen kendini kaybettiği bir hâldir. Bu durum yarım saatten fazla sürmez. Altıncı basamakta tasavvuftaki "sekr" hâline benzeyen coşku (esrime, vect, ekstazi) vardır. Kişi bu haldeyken yer ile gök arasında kalmış; çarpmıha gerilmiş gibidir. Yedinci basamakta Tanrı artık görülecek (rü'yet) hâle gelmiştir. Teresa bu basamağa, metaforik (mecazi) bir yaklaşımla "ruhun Tanrı ile evlenmesi" adını verir. Mükemmel damat (perfecta vir), mükemmel gelin (perfecta sponsa) ile tek vücut olmuştur. Ruh huzur ve güven içindedir. Bu basamakta sarhoşluk (sekr) değil, uyanıklık (sahv) hâli söz konusudur.

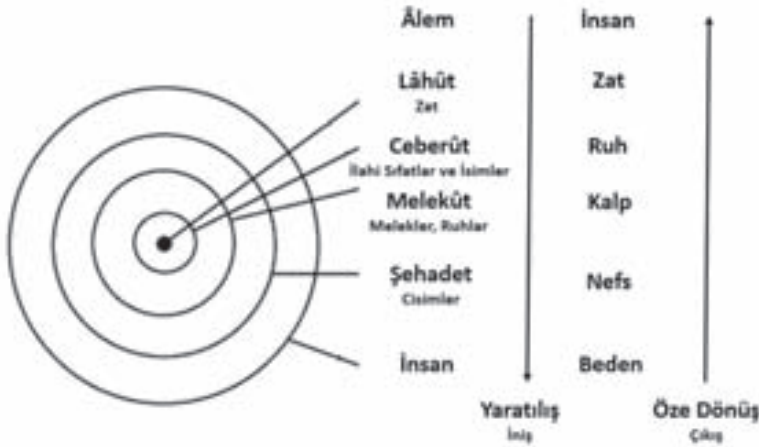
Ruhun Tanrı ile evlenmesine giden ruhsal yolculuğun basamakları (K, kişi; T, Tanrı).

Teresa'nın "Bunun nasıl olduğunu ben de bilmiyorum" demesi; sufilerin "Tad almayan bilmez" ifadesine; Teresa'nın "evlilik" metaforu İslam tasavvuf geleneğinde "vuslat"ın (sevgiliye kavuşma) amacına benzer. Mevlânâ da ölüm gecesi için "Şeb-i Arus" (Düğün Gecesi) benzetmesinde bulunur.

Terese herkesin bu yoldan geçerek ilahi evliliğe ulaşamayacağını, Tanrı'ya giden yolların herkes için çok farklı olduğunu; bu yolda ibadet ve erdemli davranışların önemli olsa da Tanrı'nın isteği olmazsa gerçekleşemeyeceğini hatırlatır. Ayrıca kişi Tanrı ile ne kadar birleşirse birleşsin, onun kulluk özelliğinin devam ettiğini; "Tanrılaşma" gibi bir şeyin olmadığını vurgular.

Avilalı Teresa'nın otobiyografisini inceleyen araştırmacılar onun bir "ekstatik epilepsi" hastası olduğunu ileri sürmüştür. Kendi yazdıklarına göre yirmi dört yaşında ağır hastalanır; bilinci kapanır, hareketsiz kalır, öldü sanılır. Dört gün sonra kendine gelir, ancak sadece bir parmağını oynatabilmektedir. Tüm vücudu sert ve dokununca ağrılıdır. İki günde bir ateşi başlar, sekiz ay sürer. Üç yıl sonra felç durumu düzelmeye başlarsa da özellikle sol elinde devam eder. Altmış iki yaşında kendine bakamaz duruma gelir; yemek yiyemez, konuşamaz. Avilalı'nın ölümüne kadar devam eden parlak ışıklar ve me-

Vahdet-i Vücut merkezli yaratılış teorisi diye isimlendirebileceğimiz bu anlayış Plotinus'un (204-270) "Sudûr Kuramı" ile benzerlikler taşır. Sudûr kuramı kısaca "Bir"den (Tanrı'dan) ardı sıra varlıklar ortaya çıkmasıdır. "Lübbü'l-Lübb ve Sırru's-Sırr"da belirttiğine göre evrenin yaratılması yedi ("Yenezzühlât-ı Seb'a"; Yedi Ruhsal İniş) ya da beş evrede ("Hazarât-ı Hams"; Beş İlâhi Evre) olmuştur. Yedi evreye göre "Lâhût Âlemi" (Lâ-taayyün - ortaya çıkma yok, Ehadiyet, Mutlak Gayb, Mutlak Vücut, Sırf Zat), "Ceberût Âlemi" (Taayyün-i Evvel, Uluhiyet, Hakikat-i/Nûr-u Muhammediye, İlk Akıl, İlk Cevher, Külli Ruh, İnsan-ı Kâmil), "Melekût Âlemi" (Taayyün-i Sani, Vahidiyet), "Ruhlar Âlemi" (Âlem-i Ervah), "Misal Mertebesi" (ruhlar ile cisimler arasındaki, berzah), "Şehâdet Âlemi" (Âlem-i Mülk, Nâsût Âlemi, cisimler, his âlemi, unsurlar-öğeler, yıldızlar, Halk Âlemi), Âlem-i İnsan (Mertebe-i Camia) şeklindedir. Bunun tersi de insan ruhunun (Nefs) gelişim basamakları ile ilgilidir (Bahtiyar, 2019; Kılıç, 2010a; Küçük, 2019).

Vahdet-i Vücut merkezli Yaratılış Teorisi

Bu evrelendirme İbnü'l-Arabî'nin öldüğü yıl Endülüs'te doğan Ebü'l Lafia'nın sefirot görüşü ile hemen hemen aynıdır. Ebü'l Lafia'nın geliştirdiği "Hitbodedut" ritüelinde nefes kontrolü ve baş hareketleri ile Tanrı'nın ilahi isimleri zihnen anılır. Bu İslam sufilerinin yaptıkları zikrin benzeridir. Buna karşılık İbnü'l-Arabî'nin (1165-1240) eserleri ile MS I-II. yüzyılda yaşamış Nehunya ben ha-Kanah tarafından derlendiği kabul edilen "Sefer ha-Bahir" (Parlaklık Kitabı) arasında önemli benzerlikler vardır.

XIII. yüzyıla kadar Yahudi kaynaklarında "Adam Kadmon" (İnsan-ı Kâmil) gibi kavramların olmaması ve Kabala'nın İspanya'da bu yüzyılda ortaya çıkması Zohar (Sefer ha-Zohar) ve Bahir (Sefer ha-Bahir) kitaplarının yazarlarının sufilerden etkilendikleri düşündürür. Bununla birlikte ilişkinin karşılıklı olduğu daha akla yakındır. Çünkü İbnü'l-Arabî'nin görüşleri ile Hermetizm'deki yaratılış arasında yakın benzerlik vardır (Kılıç, 2010b).

"... Başlangıçta yalnız saf nur (en-nûr) olan Tanrı vardı. Daha sonra şekilsiz bir şey (karanlık bir bulut) oluştu. Bu şey sonra mai (sıvı) bir cevhere dö-

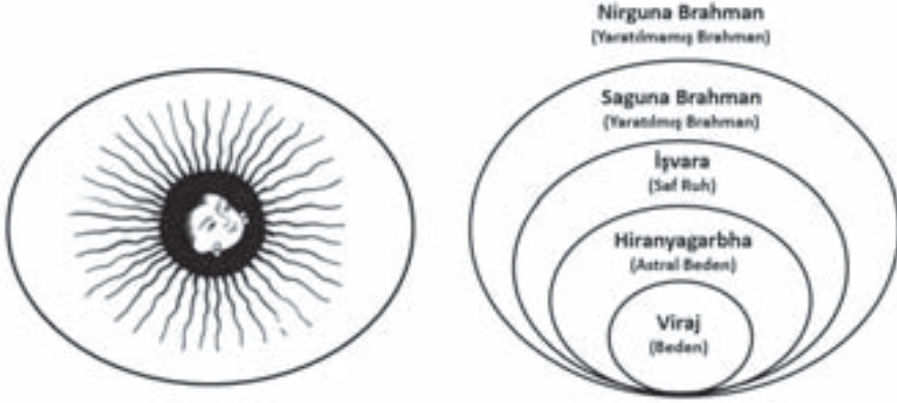
Samhitalar'ın en eskisi ve bu nedenle en kutsal kabul edileni Rigveda MÖ 2000'li yıllara dayanır. Bunun ardından gelenler Atharvaveda, Yacurveda ve Samaveda'dır. "Rig" sözcüğü "övücü dördlük" anlamına gelir. Bu nedenle Rigveda, kısaca yakarış ve tanrıları övme bilgisi demektir. 1028 ilahi, 10600 mısra ve 10 kitaptan oluşur. Rigveda'da Hint mitolojisinin hemen hemen bütün tanrılarından, tanrıçalarından ve kutsal yaratıklarından söz edilir. Diğer üç kitabın konuları ve kapsamaları daha değişiktir. Samaveda'da ("saman", şarkı) ilahilerin okunma şekilleri, Yacurveda'da ("yacur", kurban) kurban edilmesi, Atharvaveda'da Brahmanların sözleri anlatılır.

	Samhita	Brahmana	Aranyaka	Upaniṣad
Rigveda	Rigveda [Shakala] [Bashkala]	Aitareya Kauṣitaki (Sankhayana)	Aitareya	Aitareya Kauṣitaki
Kriṣṇa Yacurveda	Taittiriya (Apastambiya) Maitrayani	Taittiriya	Taittiriya	Taittiriya Katma Śvetaśvatara Mahanarayana Maitri Pranagnihotra
Sukhla Yacurveda	Vajasaneyi [Kanva] [Madhyamdina]	Satapatha		Brihadaranyaka İṣa Cabala Paingala Surya
Samaveda	Samaveda [Kauthama] [Ranayaniya] [Caiminiya]	Caiminiya Tandra Maha (Pañcavimsa)	Caiminiya (Talavakara)	Çandogya Kena (Talavakara)
Atharvaveda	Atharvaveda [Saunaka] [Paippalada]	Gopatha		Mundaka Praśna Mandukya Kaivalya
Köşeli parantez içindekiler, aynı metinlerin sözlü aktarılmasından ortaya çıkan farklı anlatımları (versiyonları); parantez içindekiler, eşanlamlı başlıkları göstermektedir. Yacurveda'nın iki farklı anlatımı vardır (hinduismtoday.com).				

Vedalara eklenen Brahmā (rahip, İngilizce Brahmin; çoğulu Brahmāṇi) tarafından yazıldığı düşünülen "Brahmanalar" kurban ve dua metinlerinden oluşur. Brahmanaların arkası ya da son kısımları züht hayatı için ormana çekilenlere öğütlerin verildiği Aranyaka (orman metinleri) olarak adlandırılır. En son bölüm Upaniṣadlar'dır. Uzun yıllar sözlü olarak nesilden nesile aktarılan Vedalar MÖ VI. yüzyılda yazıya geçirilmiştir.

Rigveda adları geçen tanrıların büyük bir çoğunluğu doğa ile ilgilidir. Veda tanrılarının adları ilgili oldukları doğa olayı ile aynı adı almış olmalarına rağmen, tıpkı bir insan gibi düşünülürdü. Tanrılar insanlar gibi doğar, insanlar gibi yaşar, fakat ölmezlerdi.

zamanda yok edici ve koruyucudur. Yaratıcı, koruyucu ve yok edici olmak üzere üç temel görünümü vardır. Yaratışında “Brahma”, koruduğunda “Vişnu” ve yok ettiğinde “Şiva” olur.

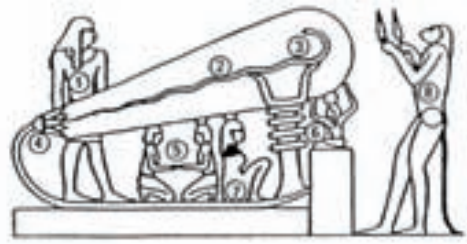

“Hiranyagarbha” (Altın Yumurta) ya da “Brahmanda” (Brahman’ın Yumurtası). “Hiranyagarbha” perisprital, astral, eterik ya da süptil beden, daha ince titreşimli bir maddeden oluşmuş bir be-dendir; ruh değildir

Sanskritte benlik, nefes, ruh anlamına gelen “Ātman” (Atma), “Atman” şeklinde yazıldı-ğında kısaca “benliğin özü” demektir. Sanskrit gibi Ön-Hint-Avrupa kökenli başka bir dil olan eski Almancada “atum”, güncel Almancada “atmen” nefes almak, “atem” nefes anlamına gelir.

Sözcük eski Yunancaya buhar anlamına gelen “atmos” şeklinde geçmiştir. Bugün kulla-nılan atom” sözcüğünün kökeni Eski Yunancada bölünemeyen anlamındaki “atomos” (“temno”, kesmek; “a” yapılamayan; Latince “atomus” küçük parçacık) ile “atman” ara-sında ilişki kuranlar olmuştur (Gradinarov, 1989).

“Atman” insanı oluşturan maddi ve manevi tüm öğelerin ortadan kalkması durumunda bile geride kalacak olan şeydir (ruh). Atman insanı insan yapan her türlü öğeden farklıdır ve onlardan bağımsızdır. “Atman”, “Brahman”ın kişide bulunanıdır. Her şeyi, bütün evreni kapsayan hakikat olan “Brahman”, tek tek varlıklarda “Atman” olarak açığa çı-kar. Diğer bir deyişle “Atman”, “Brahman”ın bir parçasıdır; onunla özdeştir. Yer ve gök dünyası, hakikatin kendisi olmadığı gibi, ondan pay alan “Atman” da değildir. Bu sadece “maya”, yanıltıcı bir görüntü, hakikatin örtüsü olan bir düşür. Aslında dış gerçekle ilgili bütün bilgiler yanıltır. Hakikat sadece “Birlik”tir. Çokluk ise bir yanılgıdır. Hakikat dı-şarıda olmadığından, onun bilgisi sadece akılla kavranamaz; sezgiseldir ve sözcüklerle ifade edilemez. İnsanın özünün derinliklerindedir. Onu elde edebilmenin tek yolu özü-müze dönmek ve onda yoğunlaşmaktır. Brahman’ı bilmenin yolu öncelikle “Atman”ı bilmektir. “Atman”a ulaşmak için, bazı uygulamaların yerine getirilmesi gerekir. Susan, oruç tutan, dış dünyaya dönük istekleri terk eden (züht hayatı yaşayan, zahit), düşüncelerini içe doğru yoğunlaştırarak öz denetimin sağlayan kişi arınır ve sonunda kendini tanımaya başlar.

Hathor Tapınağı'ndaki (Dendera, Mısır) elektrik ampulüne benzetilen rölyefte bir lotus içinden çıkan ve içinde yılan olan yumurta; (1) Rahip, (2) ve (3) Yılan, (4) Lotus, (5) Küçük tanrılar, (6) Amun-Ra, (7) Neheb-Ka (Büyü Tanrıçası), (8) Anubis (Öte Dünya Tanrısı)

Ranganatha (Vişnu) Tapınağı'ndaki (c. X. yüzyıl, Hampi, Hindisyan) rölyef: Vişnu kozmik yılan Ananta üzerinde uykuda iken göbeğinden büyüyen lotus içinden çıkan Brahma; ayak uçlarında-kiler Vişnu'nun eşleri

Eski Mısır'da "Ptah" evrenin yaratıcısı olarak kabul edilen tanrıydı. Sanskrit dilinde "Pitah" baba anlamına gelir. Hinduizmde Brahma evrenin "Pitamah"ı (atası) ya da "Pitah"ı (babası) olarak tanımlanır. Brahma, eski Mısır tanrıları gibi sakallıdır. Mısır tanrısı Ptah her zaman lotus üzerinde düşünürken resmedilmiştir. Aynı durum Brahma için geçerlidir.

Ptah

Brahma

Su birikintilerinde büyüyen lotus çiçeği (nilüfer) hem eski Mısır dininde, hem de Hinduizm ve Budizmde kutsal kabul edilmiştir. Eski Mısır'da sonsuz yaşamın sembolüydü; Hinduizm ve Budizmde mükemmelliğin sembolü olarak kabul edilir. Lotus insanın ışığa

Krişna kardeşi Baladeva'nın ölümünü gördükten sonra tek başına ıssız bir ormana gider. Burada derin düşüncelere dalmışken, Cara (Yaşlılık) adındaki bir avcı onu geyik sanarak attığı okla vücudunda tek öldürebileceği nokta olan sol topuğundan vurarak öldürür (Mahabharata Destanı, Mausala Parvan; Winternitz, 2002: 95-96; Subramaniam, 1987: 585-588). Bu öykü Homeros'un (MÖ VIII. yüzyıl) "İlyada" destanında anlattığı Aşil'in (Akhilleus) ölümüne benzer. Yunanlıların en büyük savaşçısı Akhilleus (Aşil) Tanrıça Thetis ile Phthia Kralı Peleus'un oğlu olan yarı tanrıdır. Su Tanrıçası olan annesi ölümlü bir babadan doğan oğlu Aşil'in ölümsüz olması için sol topuğundan tutarak Ölümsüzlük Nehri Styx'e batırır. Sol topuğuna su değmediği için ancak buradan vurulursa ölecektir. Efsaneye göre öleceğini bildiği hâlde adının sonsuza kadar anılması için Truva Savaşı'na katılmış ve Truvalı prens Paris tarafından atılan okla sol topuğundan vurularak öldürülmüştür. Ok zehirli olmadıkça topuktan yaralanmanın kolayca ölüme neden olmadığı bilindiğinden (Anagnostopoulou ve Mavridis, 2013), benzer her iki öykünün birbirlerinden çok uzak iki toplumda ortaya çıkması, aralarındaki etkileşimi düşündürülebilir.

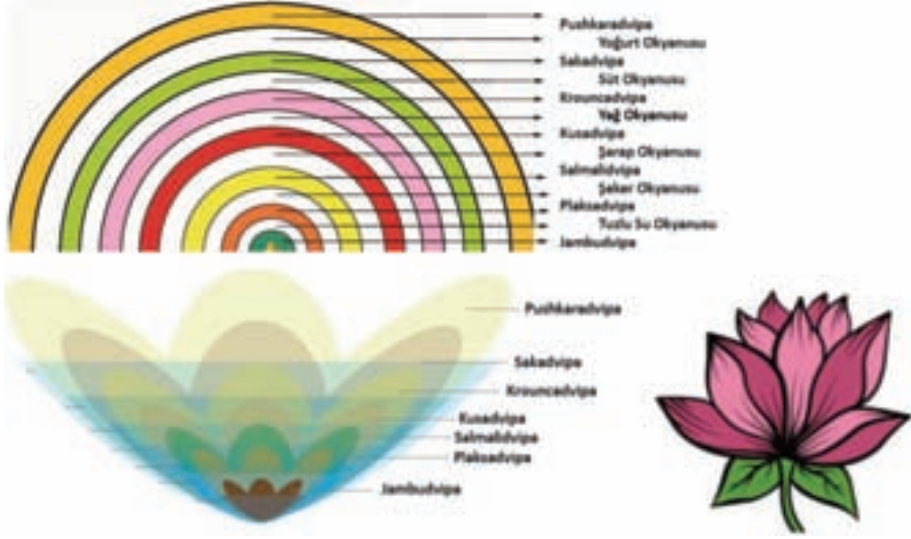
Aşil'in (J-M Moreau, 1741-1814) (solda) ve Krişna'nın (sağda) sol topuklarından okla vurularak ölmeleri

Hint mitolojisinde Sita bir tarım tanrıçasıdır; adı da saban izi anlamına gelir. Ramayana Destanı'na göre Videha Kralı Canaka'nın tarla sürmesi sırasında sabanın arkasından çıkmasıyla dünyaya geldiğinden bu ad verilmiştir. Yay germe yarışmasını kazanması sonucu Rama ile evlenen Sita, eşine bağlı, onu çok seven ve ne durumda olursa olsun onu yalnız bırakmayan örnek bir kadın olmuştur. Sita'nın Yunan mitolojisindeki karşılığı, Titan Kronos ile Rheia'nın kızı, Hasat ve Bereket Tanrıçası Demeter'dir. Demeter ekili tarlaların ve evliliğin koruyucusu olarak saygı görmüştür. Bu nedenle Sita'ya benzerse de Sita, Şiva'nın eşi tanrıça Lakşmi'nin avatari olarak kabul edilir.

Başka bir benzerlik büyük savaşın İlyada Destanı'nda Isparta Kralı Menelaus'un karısı Helen'in Truva Prensi Paris'e aşık olup kaçması nedeniyle; Ramayana Destanı'nda ise Lanka Kralı Ravana'nın Rama'nın eşi Sita'yı kaçırması nedeniyle başlamasıdır.

Odisa (Odysseia) Destanı'nda Penelope, Odysseus'un eşi. Yunanlılar Truva'yı yerle bir edip ülkelerine dönerlerken yolda korkunç bir fırtınaya tutulurlar. Odysseus tam

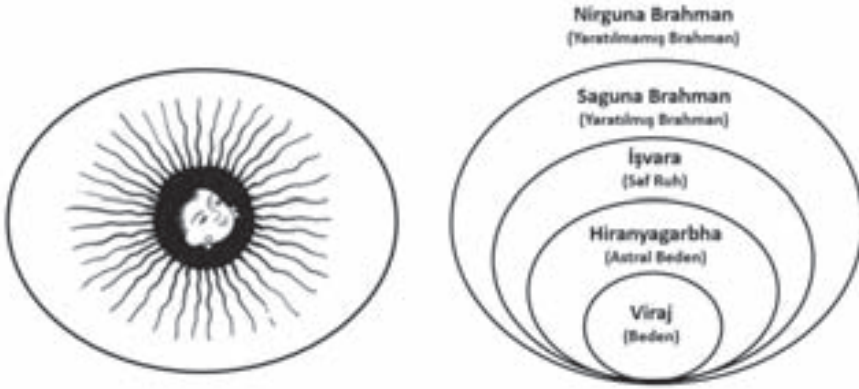
şarap, sade yağ (ghee), yoğurt, süt ve su okyanuslarıdır. Ortada yer alan Jambudvipa olarak bilinen adanın uzunluğu ve genişliği 12,9 milyon km kadardır; sekiz büyük dağla dokuz parçaya bölünmüştür. Jambudvipa'nın tam ortasında kutsal Meru Dağı vardır. Güneş ve gezegenler bu dağın etrafında döner. Yaratılış mitine göre dünya yaratılmadan önce, kozmik çözülme döneminde (Pralaya), Vişnu Süt Okyanusu'nda yılan Sheşa'nın (Adişesha) sırtında yatmaktadır. Bu sırada Vişnu'nun göbeğinden bir lotus, onun içinden Brahma ortaya çıkar ve yaratma işine başlar. Vişnu da yaratma işini denetler.

Bhu-Mandalada ada kıtalar ve aralarındaki okyanuslar: yukarıdan (üstte) ve yandan (altta) bakış, lotus çiçeği

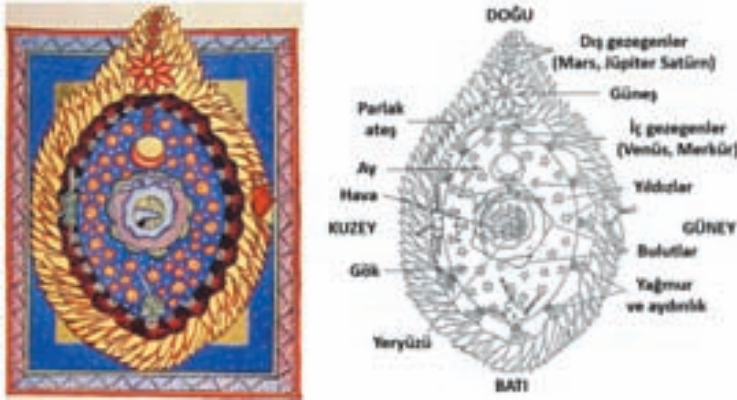
Hint mitolojisine göre çok eski zamanlarda, dünya daha altın çağındayken (günümüzden 40.000 yıl önce, Krita ya da Satya Yuga'da), Tanrılar (Suralar, Devalar) diğer canlılar gibi yaşlanmaya ve ölüme mahkûm olduklarından giderek güçten düşüyorlardı. Bundan kurtulmanın yolunu bulmak için Meru Dağı'nın eteklerinde Brahma'nın yönettiği bir toplantı düzenlediler. Uzun görüşmelerin ardından, Süt Okyanusu'nu çalkalayıp ölümsüzlük içkisi "Amrita"dan (Sanskrit "Amrit Ras", "ölümsüzlük suyu"; "mrtyu", ölüm; "amrit" ölümsüz; Pali "Amrit, "Amata"; Yunanlılarda "Ambrosia") elde edebilecekleri kararına vardılar. Süt Okyanusu'nun (Kshira Sagara) çırpılmasını (Samudra Manthan) yalnız yapamayacaklarından şeytanlardan (Asuralar, Daityalar) yardım isterler; elde ettiklerinde içkiyi paylaşmak üzere anlaşırılar.

Tanrıların ve ilahi ruhların bulunduğu yeryüzünün merkezindeki kutsal Meru Dağı'nın sivri bir uzantısı olan Mandara (Sanskrit "krema, arıtılmış tereyağı") Dağı, çalkalama çubuğu olarak kullanılacaktır. Fakat kimsenin dağı yerinden sökmeye gücü yetmez. Bunun üzerine Tanrı Vişnu'ya giderler. O da büyük yılan Ananta'nın dağı kolaylıkla sökebileceğini söyler. Dediği gibi de olur. Dağ okyanusun ortasına yerleştirilir. Çalkalama ipi olarak dağın etrafına ip gibi sarılan Yılanların Kralı Vasuki kullanılır. Asuralar, Vasuki'nin başını, Devalar kuyruğunu tutarak çalkalamaya başlarlar.

“Hiranyagarbha” (Altın Yumurta) ya da “Brahmanda” (Brahman’ın Yumurtası).

Roberto Assagioli (1888-1974) tarafından geliştirilen ve temelini psikanalizden alan psikospiritüel bir yaklaşım olan Psikosentez kuramını açıklamak için önerdiği insan ruhunu sembolize eden “Varoluş Yumurtası”, Bingenli Hildegard’ın (Hildegard von Bingen, 1098-1179) gördüklerine (görsel halüsinasyonlarına, vizyonlarına) dayanarak çizdiği ve “Scivias” adlı kitabında yer alan “Kozmik Yumurta”ya benzer (Söylemez, 2019).

Hildegard’ın “Scivias” adlı kitabında kozmik yumurta

Assagioli’nin “Varoluş Yumurtası”

Kabala'ya göre "Hayat Ağacı"

Aşvattha Ağacı

Aşvattha ağacı Hindistan'da yetişen bir tür incir ağacı olan Pipal (Pipel, Peepul, Peepal) ağacıdır (Sanskrit "Aşvattha"). Türkçede "Kutsal Hint İnciri" olarak bilinen Aşvatta ağacının bilimsel adı "*Ficus religiosa*", Latince "fig" (incir) ve "religiosa" (din) sözcüklerinden oluşur. Bu da Hinduizm ve Budizm'deki önemini gösterir.

Hinduizm'de kökleri yukarıda, dalları aşağıda olan "Brahman'ın Ağacı" denilen Kutsal İncir Ağacı'nın ölümsüzlük veren öz suyu olduğuna söylenir (Sinha, 2007).

"Bu ölümsüz incir ağacının kökü yukarıda, dalları ise aşağıdadır. O kök gerçekten saftır. O Brahma'dır ... (Katha Upaniṣad-6:1).

"... 'Üç yönlü Brahma'nın kökü yukarıdadır. Dalları boşluk, rüzgâr, ateş, su, toprak ve benzeridir. Bu Brahma 'ıssız incir ağacı' adına sahiptir ..." (Maitri Upaniṣad-6:4).

"Hoş öz suyun sunulduğu buraya doğru sürün atlarınızı ... kutsal incir ağacına doğru ..." (Rigveda-1:135:8).

"Soma" (Avesta'da "Haoma") sözcüğü hem bir bitkiyi hem de bununla bağlantılı olarak bir Tanrı'yı tanımlar. Kutsal metinlerin anlattığına göre dini ritüeller sırasında suyu sıkılarak içilen ve günümüzde ne olduğu tam olarak bilinmeyen bu bitkinin halüsinasyona yol açma özelliği vardır. "*Ficus religiosa*"nın böyle bir özelliği yoksa da tatlı olması ve kutsal sayılması nedeniyle Soma'ya eklendiği düşünülebilir (Falk, 1989; Sandeep ve ark., 2018).

"Kutsal incir ağacı ... (şifalı otlardandır). Şifalı otların Soma'sı boldur ... Ey siz çeşitli şifalı otlar, sizin kralınız yeryüzüne yayılmış olan Soma'dır ..." (Rigveda-10:97:5-19).

rinin 13-22 nesil (470-730 yıl) önce (Waldman ve ark., 2016a), Beni İsrail'in ise 19-33 nesil önce (MÖ VIII. yüzyıla MS VI. yüzyıl arasında, muhtemelen Babil Sürgün sonrasında geldikleri gösterilmiştir (Waldman ve ark., 2016b).

Asur, Asura, Aşera, Aşure

Kur'an-ı Kerim'de Hz. İbrahim'in babasını adının Âzer olduğu (En'âm-6:74), putlara taptığı için onun yanından ayrıldığı (Meryem-19:42-49) belirtilir. Âzer sözcüğü ile akla gelen MÖ 3500 yıllarından kurulduğu bilinen "Aşur" ya da "Azer" olarak da okunan "Asur" şehridir.

Mezopotamya'da güçlü ve uzun süreli (MÖ 2500-609) bir devlet kuran Asurluların baştanrısının adı da Aşur (Assur, Azer) olup Asur kralları da Aşur adını kullanmışlardır (Köroğlu, 2006: 83).

Kur'an- Kerim'de Hz. İbrahim ile tartışan kişi "ben de senin tanrın gibi öldürür yaşıtırım" diyerek kendini tanrı gibi göstermeye çalıştığı, ancak güneşi batıdan doğurarak kanıtla isteğine cevap veremediği belirtilir (Bakara-2:258). Bu kişi Hz. İbrahim'in babası, amcası ya da Asur kralı olabilir. Nitekim Tevrat'ta Hz. İbrahim'in dedesinin dedesinin oğulları arasında Elam ve Aşur'un bulunduğu belirtilir (Birinci Tarihler-1:17-27).

MÖ 3000-1000'de Mezopotamya

Aşur

Asur dilinde "aşur" sözcüğüne bütün gök, cennetin sahibi, gözetmen gibi anlamlar verilmiş; daha sonraları Güneş (Işık) Tanrısı şeklinde tasvir edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki "âzer" sözcüğünün kökeni tartışmalıdır. Arapçada güç, kuvvet, güçlendirmek, desteklemek gibi anlamları olan "ezr" kökünden geldiği söylenirse de İbranicede işini sağlam yapan, güçlü kuvvetli anlamındaki "âzûr" sözcüğünden ya da adları karıştırılarak yardımcı "Eliezer"den (Tevrat, Çıkış-18:4) geldiği de ileri sürülür. Bazıları da Hz. İbrahim'in babasının adının Terah, lakabının belki de Asurlu olduğunu belirtmek için Âzer olduğunu söyler.

Asurluların baştanrısı "Aşur" ile Hint mitolojisindeki "Asurlar" arasında ilişki olabilir. Asura sözcüğünün kökeni yaşam, soluk, ruh anlamlarına gelen "asu"dur. Asura Sanskritte şeytan, kötü ruh, kutsal gibi anlamlar taşır. Hint mitolojisinde Asurlar Devalarla (Tanrılar) sürekli savaşıyor iyi ve kötü nitelikleri olan insanüstü yarı tanrı varlıklardır. İy

Cebel el-Lawz ve İlya (İlyas) peygamberin saklandığı düşünülen mağara (Birinci Krallar-19:1-9). Yahudi inancında daha önce farklı sözcükler kullanılan Tanrı'nın özel isminin "Yehova" olduğu ilk kez bu dağda Hz. Musa'ya bildirilir.

"... Allah Musa'ya dedi: ... Atalarımızın Allah'ı ... Yehova beni size gönderdi; ebediyen ismim bu, ve devirden devire anılmam budur" (Çıkış-3:15).

"... Ben Rabbim ve ... (atalarına) Kadir olan Allah (Şaddai) olarak göründüm; fakat onlara Yehova ismimle malum olmadım (bilinmedim)" (Çıkış-6:2-3).

Bununla birlikte İsrailoğulları Yehova'nın adını çok eski zamanlardan beri bilmekteydi (Yurdakök, 2018: 77-80).

"Ve İbrahim o yerin (koç kurban ettiği yerin) adını Yehova-yire (Yehova tedarik edecek) koydu ..." (Tekvin-22:14).

Ayrıca Tanrı'nın Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Musa ve (Kur'an-ı Kerim'de adı geçmeyen) Samuele (Şemuyel) hitap şekli hemen hemen aynıdır; adlarını ikişer kez tekrarladıktan sonra "İşte, ben" demiştir.

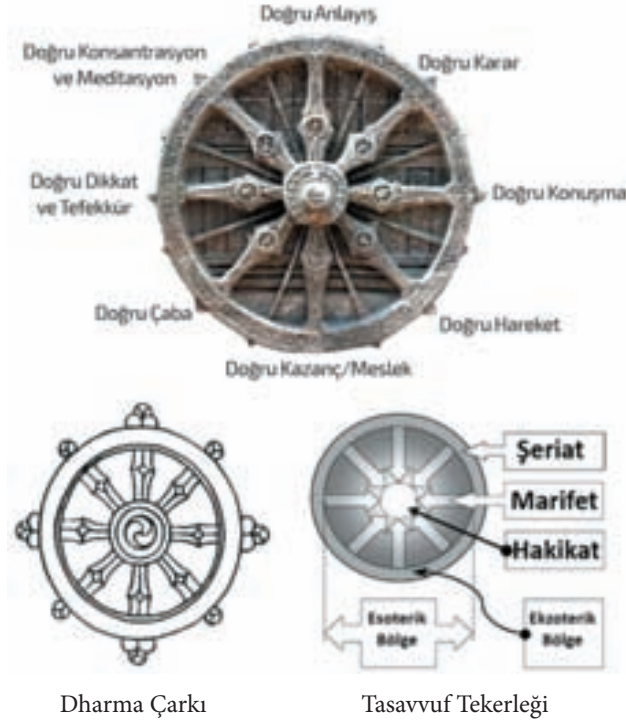
"Ve İbrahim ... oğlunu boğazlamak için bıçağı aldı. Ve Rabbin meleği göklerden ona çağırıp dedi: İbrahim, İbrahim; ve: İşte, ben dedi" (Tekvin-22:11).

"Ve Allah İsrail'e (Hz. Yakup'a) gece rüyasında söyleyip dedi: İşte ben" (Tekvin-46:2).

"... Allah ona çalının ortasından çağırıp dedi: Musa, Musa! Ve o: İşte ben, dedi" (Çıkış-3:4).

"Ve Rab geldi ... Samuel, Samuel, diye çağırdı ... Ve Rab Samuel'e dedi: İşte, ben ..." (Birinci Samuel-3:10-11).

Tevrat'ta Medyenlilerin Hz. İbrahim'in (Sara ve Hacer'den sonraki üçüncü) karısı Ketura'dan oğullarından birinin (Tekvin-25:1-4) soyundan geldiği, Hz. Musa'nın kayın-babasının adını bir yerde Medyenli Ruel oğlu Hobab (Çıkış-2:15, 4:19; Sayılar-10:29), başka bir yerde Keni oğullarından Hobab olduğu söylenir (Hakimler-1:16, 4:11). Bunun nedeni Kenîlerin, Medyenlilerin bir kolu olmasıdır. İsrailoğullarına dost olan

Dharma Çarkı

Tasavvuf Tekerleği

Budizm'in "Sekiz Basamaklı Yolu" hemen bütün dinlerde vardır. Burada sonunda ulaşılacak "Doğru Konsantrasyon" (Doğru Yoğunlaşma) dışındakiler için Kur'an-ı Kerim'den örnek ayetler belirtilmiştir.

Doğru anlama/bilgi/görüş:

"Ey İnananlar! ... biri size bir haber getirirse, onun iç yüzünü araştırın, yoksa bilmeden bir millet fenalık edersiniz" (Hucurât-49:6).

Doğru düşünme/niyet/karar:

"... iyilik yaparak kendini Allah'a veren kimsenin ecir (sevabı) Rabb'inin katındadır ..." (Bakara-2:112).

Doğru söz/konuşma:

"Ey İnananlar! Allah'tan sakının, dürüst söz söyleyin ..." (Ahzâb-33:70-71).

"Ey İnananlar! Bir topluluk diğerini alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha iyidirler ... birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın ... çok sayıda bulunmaktan sakının ... Birbirinizin suçunu aramayın; kimse kimseyi çekiştirmesin ..." (Hucurât-49:11-12).

Hindu mitolojisinde Vişnu'nun bineği olan Garuda (solda) ve düşmanı yeraltı tanrıçalarından Naga Kanya (sağda)

Bizanslılardan kalan bir ikonada melek (solda) ve Cebail mozayığı (XII. yüzyıl, Palermo) (sağda)

Zekeriyyâ bin Muhammed el-Kazvîni'nin (1202-1283) "Acaibu'l-Mahlukat ve Garaibu'l-Mevcudat" (1280) adlı eserinde İsrâfil minyatürü (solda); İlhanlıların Yahudi asıllı Farşî veziri Reşide'd-din Fazlullâh'ın (1247-1318) "Cami'üt-Tevarih" adlı eserinde (1307) Cebail minyatürü (sağda)

Katolik Hristiyan öğretisinde Mikail'in ölenlerin ruhlarını cennete taşıyan ölüm meleği olduğuna, ruhları adalet terazisinde tartarak dünyadaki eylemlerini değerlendirdiğine inanılır; bu nedenle genellikle elinde terazi tutarken resmedilirdi.

Hesap Günü'nde Mikail ve şeytan (solda), Katalonyalı Soriguerola üstatlarından birinin resmi (XIII. yüzyıl) (sağda)

Kutsal Kitap'ta Mikail'in ruhları tartmasından söz edilmez; ancak adalet terazisi ile insanların eylemlerini yargılayanın Tanrı'nın kendisi olduğu belirtilir.

“Doğru terazi ile terazi küfeleri Rabb’indir; torbanın bütün tartı taşları onun işidir” (Tevrat, Süleyman’ın Meselleri-16:11).

“Zira İnsanoğlu Babasının izzetinde meleklerle gelecek, ve o zaman herkese kendi işine göre karşılık verecektir” (Matta İncili-16:27).

Ölümünden sonra “Hesap Günü”nde kişinin yaptıklarının tartılması, Kur’an-ı Kerim’de de vardır.

“Kıyamet günü doğru teraziler kurarız, hiç kimse hiçbir haksızlığa uğratılamaz ...” (Enbiyâ-21:47).

“Gerçek tartı kıyamet günündedir. Tartıları ağır gelenler, işte onlar kurtulacaklardır. Tartıları hafif gelenler, ayetlerimize yaptıkları haksızlıklardan ötürü kendilerini mahvetmiş olanlardır” (A’râf-7:8,9).

“Tartıları ağır gelenler, işte onlar kurtuluşa ermiş olanlardır. Tartıları hafif gelenler, işte onlar, kendilerine yazık edenlerdir, cehennemde temellidirler” (Mü’minûn-23:102-103).

Babil’de tanrılarının her kişinin iyi ve kötü eylemlerini kaydettikleri bir tablet olduğu inancı gibi Tevrat’ta dünyada yaşarken işlenen suçların yazıldığı bir kitap olduğu belirtilir.

“Ve Musa Rabbe döndü, ve dedi: Ah, bu kavm büyük suç işlediler, ve kendilerine altın ilahlar yaptılar. Ve şimdi, eğer suçlarını bağışlarsan ... yazdığın kitabından

rekât namaz kılıp dışarı çıktığında Cebrail biri süt, diğeri şarap dolu iki kap getirir. Hz. Muhammed süt dolu kabı seçince Cebrail kendisine “yaratılışına uygun olanı seçtin” der, ardından onu alıp göğe yükseltir. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsa, Yusuf, İdris, Harun, Musa ve Süleyman peygamberlerle görüşür; daha sonra Allah’ın huzuruna çıkar. Kur’an-ı Kerim’de söz edilmeyen Miraç olayının ruhen gerçekleştiği kabul edilir.

Minyatürlerde “Burak”

Soldan sağa: Hitit iki başlı sfenks (MÖ 950-850), Asur koruyucu tanrısı Lamassu (MÖ VIII. yüzyıl), Hint ve Yunan sfenksleri

Miraç olayının benzerleri Hindu kutsal kitaplarında da vardır. Mahabharata Destanı’nda ikisi de dünyalı olan Arcuna’nın İndra’nın Cenneti’ne, Kral Yudhishtira’nın cennet ve cehennem’e yolculukları anlatılır (Winternitz, 2002).

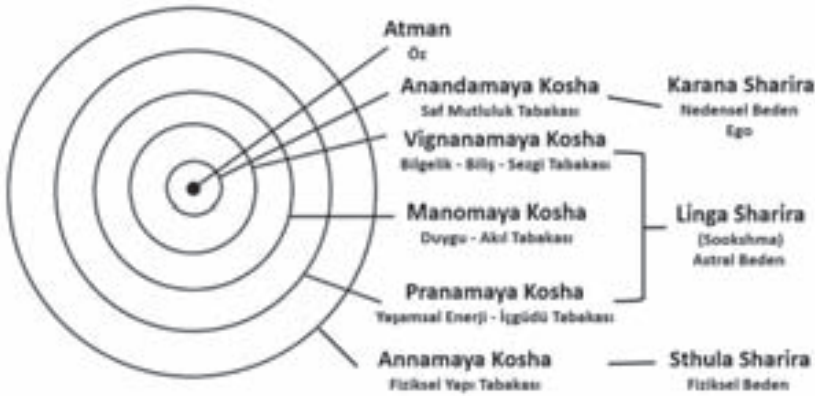
“Arcuna’yı göksel silahları alması için İndra’ya gönderir. Arcuna Himalayalar’da dolaşırken, bir çileci şekline bürünmüş olan tanrı İndra ile karşılaşır ... İndra’nın arabacısı Matali onu İndra’nın göksel şehrine götürür ... İndra’nın cennetinde çok mutludur ve tam beş yıl kalır ...” (Vana Parvan).

“... İndra göksel arabasıyla gelir ve Yudhishtira’yı cennete götürmek üzere yakalar ... cennete ulaşırlar ...” (Mahaprasthanika Parvan).

“Sonra tanrılar ona bir elçi gönderirler ve o elçi Yudhishtira’yı cehenneme götürür. Orada günahkârlara çok büyük işkenceler yapıldığını görür ...” (Svargarohana Parvan).

Freud insan zihnini alt benlik (id), benlik (ego) ve üst benlik (süperego) olarak üç katmana ayırır. İd zevk temelli içgüdüsel arzuların bulunduğu temel ve en ilkel benliktir; ana kaynağı cinsellik ve açlık gibi ihtiyaçların en bencilce doyurulmasıdır. Süperego ahlaki değerlerin ve kültürel adetlerin içselleştirildiği bir katmandır. İd'in isteklerini kontrol etmek için onunla sürekli çatışma hâlinindedir. Ego (ben), İd'in içgüdüsel istekleriyle eleştirel süperegonun arasında aracılık eden gerçekçi bir katmandır. İnsanın kendine özgü ruhsal ve bedensel bütünlüğünün ve bunun zihinsel algılanışının genel ve soyut adıdır. En önemli işlevi kişiliğin korunması, gerçeğe uyum ve çatışmaların çözülmesidir.

Hinduizm'de insanın ruh yapısının bu katmanları daha farklıdır. Taittiriya Upanişad'da insanın kişiliği karmaşık şekilde anlatıldığına göre beş tabakadan oluşur (Pancha Kosha; Sanskrit "pancha", beş; "kosha", tabaka). Bunlar maddi ya da fiziksel tabaka (Annamaya Kosha), yaşamsal ya da içgüdüsel tabaka (Pranamaya Kosha), psikolojik tabaka (Manomaya Kosha), entelektüel (aydınlanma, sezgi, biliş) tabaka (Vignanamaya Kosha) ve saf mutluluk tabakası (Anandmaya Kosha). Bunlardan "Annamaya" besinle (anna), "Pranamaya" biyoenerjiyle (prana), "Manomaya" eğitimle, "Vignanamaya" egoyla, "Anandmaya" duygularla beslenir. Bu tabakalar Fiziksel Beden (Sthula Sharira), yaşamsal enerji alanı olan Astral Beden (Latince "astrum" yıldız; Linga Sharira) ve ego olan Nedensel Beden (Karana Sharira) olmak üzere üç bedeni oluşturur. Astral Beden'de Pranamaya

ğun fiziksel ya da duygusal acı durumlarında ya da ani beyin yaralanmalarından sonra, hatta meditasyon ve senkop (kan basıncındaki düşmeye bağlı bilinç kaybı) sırasında da yaşanabilir (Van Gordon ve ark., 2018). Belirtilen ortak izlenimler yoğun mistik mutluluk, zaman ve mekân duygusunda kaybı, bedenden ruhani ayrılma, uzun karanlık bir tünelden geçme ve ardından parlak bir ışığa girme hissi, geçmişte başından geçenlerin yaşanması, ölen sevdikleriyle karşılaşma, çok azında kâbus şeklindedir (Long, 2014). Deneyimlerde ülkeler ya da ve dindar-ateist olma arasında fark yoktur. Ancak kültür ve yaş ölümüne yakın deneyimlerin şeklini etkileyebilir. Örneğin, Hristiyanlar Hz. İsa, çocuklar arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle karşılaştıklarını anlatır. Ölümüne yakın deneyimler, özellikle insanoğlunun “ölümden sonraki hayat” konusuna karşı duyduğu merak nedeniyle ilgi çekici olmuş; gerçek deneyimlerle şehir efsaneleri çoğu yerde birbirine karışmıştır. Bosch’un XV. yüzyıldan kalan tablosunda günümüzde anlatılanlara benzer bir görünüm olması ve İncil’de ölümüne bu deneyimlerle ilgili metinler bulunması ölümüne yakın deneyimlerin çok eskilerde de yaşandığını göstermektedir.

“... Mesih’te bir adam (bilmem bedende mi, bilmem bedenden hariç mi, Allah bilir) üçüncü göğe kadar kapılıp götürülmüş ... cennete kapılıp götürüldü, ve insana söylemek caiz (uygun) olmayan söylenmez sözler işitti” (Pavlus’un Korintoslulara İkinci Mektubu-12:2-4)

“... Yahudiler gelip halkı kandırarak Pavlus’u taşıdılar, ve onu ölmüş sanıp şehirden dışarı sürdüler. Fakat şakirtleri (öğrencileri) çevresinde durmakta iken kalkıp şehre girdi ...” (Resullerin İşleri-14: 19-20).

“... (İstefanos) gözlerini göğe dikerek Allah’ın celâlini (uluğunu), ve Allah’ın sağında durmakta olan İsa’yı gördü” (Resullerin İşleri-7: 55).

Hieronymus Bosch’un (c.1450-1516)
“Kutsanmışların Yükselişi” tablosundan

Vişnuduratlar Ajamila’nın ruhunu
Yamaduların elinden kurtarıyor

Ölümüne yakın deneyim Hindu mitolojisinde de vardır (Prabhupada, 1995). Eğitimli bir Brahmin olan Ajamila, düşük kasttan bir fahişeye kapılıp ailesini terk eder ve günahkâr bir yaşam sürer. On erkek çocuğu olur. En sevdiği oğlu en küçükleri Narayana’dır (Sanskrit “nara”, su; “yana” araç, gemi, ev). Ölüm zamanı geldiğinde ruhunu almak için Ölüm Tanrısı Yama’nın hizmetkârları olan Yamadutaslar gelir. Ancak geçmiş ahlaki değerleri ve Tanrı’ya olan bağlılığı nedeniyle Ajamila, onları görebiliyordu. Ajamila küçük oğlunu o kadar çok seviyordur ki, ölmek üzereyken “Narayana yanıma gel”der. Narayana,

Mustika adlı iki iri güreşçiyi gönderir. Krişna, Kanura'yı, Balarama Mustika'yı öldürür. Sonunda Krişna, zalim kral Kamsa'nın oturduğu balkona ulaşır ve onu saçlarından kavrayıp savurarak yere vurur ve parçalara ayırarak öldürür (Subramaniam, 1987: 429-432).

Krişna ve Kanura

Davut ve Golyat

Krişna'nın bu öyküsü Hz. Davut'un dev gibi bir insan olan Golyat'ı (Câlût) yenmesine benzer. Tevrat'ta anlatıldığına göre İsrail Kralı Şaul (İslam'da Tâlût) Filistinlilerle savaş hâlinindedir. Filistin kampından dev gibi adam olan Golyat her gün İsrail askerlerini düelloya davet eder. Yalnız Hz. Davut Golyat'ın karşısına çıkmaya cesaret eder; onu sapanıyla yere yıklar, kendi kılıcı ile başını keserek öldürür.

“Ve Filistiler ordugâhından adı Golyat olan pehlivan çıktı; boyu altı arşın ve bir karıştı (yaklaşık dört metre)” (Birinci Samuel-17:4).

“Ve Davud Filistiyi sapanla ve taşla öldürdü ... onun kılıcını alıp başını kesti ...” (Birinci Samuel-17:50).

Kur'an-ı Kerim'de Câlût'tan sanki Filistinlilerin başı gibi söz edilir; ancak onun iriliğinden söz edilmeden Hz. Davut'un onu öldürdüğü anlatılır.

“Câlût ve ordusuna karşı çıktıklarında ... Davud Câlût'u öldürdü ...” (Bakara-2:250-251).

Golyat'ın kardeşi Lahmi (İkinci Samuel-21:19; Birinci Tarihler-20:5), çocukları İşbi-Benob (İkinci Samuel-21:16), Sippa (Birinci Tarihler-20:4) ile adı belirtilmeyen, elleri ayakları altışar parmaklı adam (İkinci Samuel-21:20; Birinci Tarihler-20:6) da uzun boyludur. Bu nedenle hepsinde “kalıtsal devlik” (gigantism) hastalığı olabileceği ileri sürülmüştür (Donnelly ve Morrison, 2014).

Hinduizm'de Hz. Davut ile benzerlik bulunabilen bir konu da altı köşeli yıldız olarak tanımlanan Davut Yıldızı'dır. İki eşkenar üçgenin birinin ucu aşağıya, diğerinin yukarıya bakacak şekilde üst üste konmasıyla oluşan altı köşeli yıldızın, dünyanın hemen her yerinde çok eski zamanlardan beri bulunması daire ve haç gibi evrensel sembollerden olduğunu düşündürür. En basit anlatımla ucu aşağı bakan üçgen dişiye diğeri erkeği,

“Elem çektikten sonra, kırk gün müddet zarfında (içinde) onlara görünerek ... kendisini ... onlara diri gösterdi” (Resullerin İşleri-1:3).

Kutsal Kitab'a göre Hz. İsa'nın diri görüldüğü yerler

İbranice “Yeşu”ya Hristiyan Araplar “Yasu” derlerdi. Sözcük Müslümanlığın yayılmasıyla Keşmir ve Tibet’e “Yusu”, “Yusuf”, “Yuz”, “İssa”, “İssana”, “Yusasaf” (Yuz Asaf, Yus Asaf, Yus Asaph), “Yuzasaf” (Youza Asouph, Yuz-Asaph, Yus Zasaf) olarak geçmiştir.

Söylentilere göre Yuzasaf, MÖ I. yüzyılda Hindistan’da yaşamış bir peygamberdir. Budistler, Hinduların “İssa” dedikleri bu peygambere kendini tüm duyarlı canlıların Budalığa ulaşmasına yardımcı olmaya adanmış kişi olarak tanımladıkları “Bodhisattva” (“bodhi”, “aydınlanma”; “sattva”, “gerçek”) derlerdi. Hatta onu Buda’nın kendisi ya da öğretmeni konumuna yükseltirlerdi. Konuşmalarında Allah’ın oğlu öyküsü dışında Hristiyanlıkla benzerlik gösteren bu peygamber Allah’ın birliği bildirdiği için bazı Müslümanlar tarafından da saygı gördü.

XIX. yüzyıldan kalan bir Tibet gobleninin (Thangka) sol tarafından alınma parçada bir Gompa (Manastır Kalesi) önünde İssa ve Budist rahipler (<https://www.reversespins.com/jesusthangka.html>)

Herakles ve Nemea aslanı

Aslan üzerine binen insan düşüncesi çok eskilerden beri vardır. Hint mitolojisinde Durga, Ana Tanrıça Devi'nin (ya da Parvati'nin) korkunç bir şeklinin adı olup, kaplan veya aslana binen, altın tenli, on kollu bir kadın olarak betimlenir. Şiva'nın eşlerinden, Lakşmi ile Sarasvati'nin annesi olan Durga ellerinde kılıç ve mızrak gibi silahlar taşıyıp, kan kırmızısı bir sari (yerel giysi) giyen, ağzından alevler saçan bir savaşçı olarak tasvir edilmiştir. Mitra, Dioynsos ve Buda da benzer şekilde resmedilmiştir. Buda "S(h)akya'nın Aslanı" (Sanskrit "dal"; çok eski yıllarda Vedaları aktaranlar) aslanı olarak anılır, vücudunun duruşu aslana benzetilir ve vaazları insanları uyaran aslan kükremesi gibi kabul görürdü.

Durga

Buda

Ahameniş Hanedanlığı'ndan (MÖ 404-359) Artakserkes II (MÖ 453/445-358) arkasında Kutsal Güneş Tanrıçası (Mitra) ile bir aslanının sırtında Bereket Tanrıçası Anahita'ya (Orta Farsçada Ardvi Sur; Ermenilerde Ana Tanrıça Anahita) dua ederken tasvir edilmiştir. Dionysos'un tasviri de benzerdir.

“Onları çağırırsanız, çağrınızı işitmezler; işitmiş olsalar bile size cevap veremezler; ama kıyamet günü sizin eş koşmanızı inkâr ederler. Her şeyden haberdar olan Allah gibi, sana kimse haber vermez” (Fâtır-35:14).

“Dirilerle ölüler de bir değildir ... Ey Muhammed! Sen, kabirlerde olanlara işittiremezsin” (Fâtır-35:22).

Ünlü din tarihçisi ve filozof Mircea Eliade (1907-1986), tarih boyunca değişik inançlardaki insanların kutsal yerlerin dünyanın merkezinde bulunduğu (Eliade, 1992: 34) ve buraların mutlak (ilahi) gerçekliğin bölgesi olduğunu kabul ettiklerini ileri sürer (Eliade 1991: 21-22). Türbeler de böyle yerlerdir. Resmî dine karşı da olsa inananlar sorunlarının çözülmesi için türbelerin dönüştürücü gücüne inanırlar ve bunu deneyimlemek isterler. Türbelere ilginin günümüzde bile devam etmesinin en önemli nedeni budur. Türbelerde yatandan çok, o mekânın dönüştürücü gücüne olan inanç önemlidir. Uygulamada inançların bölgede egemen olan dinin öğeleriyle birleştirilmesi kolaylık sağlar (Koç, 2019: 219-231).

Malazgirt zaferi (1071) Anadolu'nun Türkler tarafından fethini sağladı ve burası Türkleri'nin yurdu oldu. Buradaki Hristiyanların kutsal yerlerinin İslamleştirilmesi süreci görüldü. Anadolu'ya gelen şeyhler ve dervişler tekkelerini kilise ve manastırların yanında kurdular. Ayrıca buralardaki azizlerle ilgili anlatılan öyküleri İslamleştirerek yerel halkın İslamiyet'e ısınmasını sağladılar. İslamiyet'in yayılmasıyla eski Türk dinindeki şamanların (kam) yerini ata ve baba lakaplı şeyhler aldı, evliya öyküleri yaygınlaştı; atalar kültü, yatır kültüne dönüştü (Gülten, 2020: 156).

Hacı Bayram Camii (1427), Hacı Bayram-ı Veli (1352-1430) Türbesi (1429) ile hemen yanındaki V. yüzyıldan kilise olarak kullanılmaya başlanan Augustus Tapınağı (MÖ 25-20) (solda); Çağba Türbesi (sağda)

Hristiyan azizlerin mezarlarında ve Müslümanlara ait türbelerde yapılan dinî uygulamalar arasında benzerlik vardır. Türkiye'de yaşayan Ortodoks Hristiyanların “ayazma” ismini verdikleri, kutsal sayılan pınarlar bu konudaki önemli örneklerden biridir. Ayazma sözcüğü “kutsal su” anlamına gelir. Yunanca kutsal anlamına gelen “Hagia” sözcüğü, Türkçe'ye “Aya” şeklinde geçmiş; Arapça su anlamına gelen “ma” ile birleştirilerek “Ayazma” sözcüğü türetilmiştir. Sadece İstanbul'da Bizans döneminden kalma 126 ayazma bulunmaktadır. Aslında kutsal su inancının kökleri Hristiyanlık öncesi döneme

Abdest ve Şuddhi Kriya

İbadetlerden önce abdest alınması eski uygarlıklardan beri vardır. Arapçası “Vudu” olan “abdest” sözcüğü Farsça “âb” (su), “dest” (el); “abdast” veya “ab-i dast”, “el suyu, el yıka-ma” anlamındadır. Cami avlusunda abdest alınan yer anlamındaki “Şadırvan” iki ayrı Farsça sözcüğün Türkçede birleşmesiyle oluşmuştur: şadravan (padişah otağı, padişah ve vezir konağı önüne çekilen büyük tente; şadur/çadır), şadavan (süs çeşmesi, fiskiye; şadab: bol ve gür akan su).

Eski Mısırlılarda (solda) ve Yahudilerde (sağda) abdest

Müslümanların abdestinde sırasıyla eller yıkanır, ağız çalkalanır, su çekerek burun temizlenir, yüz ve kollar yıkanır, baş, kuşaklar ve boyun elle silinir (mesh edilir), ayaklar yıkanır.

Hindu inancında abdeste benzeyen “Şuddhi kriya” (Şatkarmalar) adı verilen “Temizleme Hareketleri”dir. Temizlik yapılan organlara göre uygulamalar şöyledir: “Dhauti” (ağız-sindirim sistemi), “Basti” (kalın bağırsak), “Neti” (burun delikleri), “Nauli” (karın organları), “Kapalbhati” (solunum tekniği), “Trakata” (bir noktaya bakma).

Burun yolunun açılması (Neti)

Burun yolunun açılması (Neti) burundan su çekilip ağızdan çıkarılması şeklinde yapılır. Bu İda ve Pingala Nadileri’ni aktive eder. Demliğe benzeyen bir kap alınır, içine gözyaşı kıvamında ılık tuzlu su konur. Demliğin ucu bir burun deliğinden sokulur. Bu sırada beden belden eğiktir, nefes ağızdan alınıp verilir. Baş hafifçe burun deliği yönüne çevrilir; dolayısıyla su diğer burun deliğinden çıkar. Aynı işlem diğer burun deliğinden yapılır.

“Elche’li Hanım” (solda; Museo Arqueológico Nacional, Madrid) ve “Chandraketurgah’lı Hanım” (sağda; Guimet Musée National des Arts Asiatiques, Paris)

“Chandraketurgah’lı Hanım”ın alnında ve bir mezar taşında (Constantine, Cezayir, MÖ 300-200; Louvre Müzesi, Fransa) Tanit sembolü

Benzer görünümdeki, Yakshini adlı dişi doğa ruhu ya da başka bir tanrıça olduğu söylenen başka bir heykelcik Batı Bengal’de Tamluk’da bulunmuştur.

“Tamluk’lu Hanım” (eski Tamralipti; Ashmolean Museum, Oxford)

İslamiyet ve Yahudilikte ortak olan “Hamse” sembolü de “Abhaya Mudra”a benzer. Tanrı ya da tanrıçanın koruyucu kutsal elinin kötülüklerden ve kötü gözlerden koruduğu inancının Yahudiler ve Müslümanlara geçmiş şeklidir.

İslam inancının yaygın olduğu ülkelerde de Hz. Muhammed'in ayak izleri (Nakş-ı Kadem-i Şerif) vardır. Bunların çoğu İstanbul'dadır. Eyüb Sultan Türbesi'nde sağ ayak izi, Birinci Abdülhamid Han'ın Türbesi'nde iki ayak izi ve Üçüncü Mustafa Han'ın Türbesi'nde iki ayak izinin yanı sıra Topkapı Sarayı'nda dördü taş, ikisi tuğla olmak üzere altı ayak izi vardır.

Topkapı Sarayı'nda bulunan Hz. Muhammed'in ayak izleri

Bunlardan en önemlisi Topkapı Sarayı'nda kapaklı altın çerçeve içinde tutulan 28 x 12 cm boyutlarındaki Hz. Muhammed'in Miraç'a çıkarken Hacerü'l-Muallak üzerinde kaldığına inanılan ayak izidir. Zamanla değişeceği bilinen bu ayak izinden ayakkabı numarasının (44) tahmin edilmesi doğru olmayacaktır.

Hale

Gök cisimlerinin çevresinde görülen ışık halkasına "hale" (halo) denir. Dinî resimlerde kutsal kabul edilen kimselerin başlarının etrafına ilahi nurla dolu olduklarını belirtmek için çizilir. Bu amaçla kullanımına ne zamandan beri başladığı belli değilse de çoğu 15,000 yıl öncesinden kalan ve kayaların üzerinde yüz bine yakın çizimin bulunduğu İtalyan Alpleri'ndeki bir vadideki Valcamonica'da insanların başlarının etrafında hale görülmektedir.

Haleli savaşçılar (Valmonica, İtalya)

mıştır. Saç, sakal, bıyık ve kaşını tıraş etmesi, kılık kıyafeti ve dinî emir ve yasaklara karşı kayıtsızlığı nedeniyle halktan gördüğü tepki üzerine Mısır'daki Dimyat'a giderek bir süre mezarlıkta yaşamış, Sâvî'ye bazı sorular soran bir kadı aldığı cevaplardan sonra onun müridi olmuş, Sâvî bu kadının yaptırdığı zaviyede (küçük tekkede) altı yıl faaliyet gösterdikten sonra orada ölmüştür. Sırtına cevlak denilen kaba bir kumaş örtmesi nedeniyle Cevlekıyye'nin kökeni de Sâvî'ye bağlanır; Kalenderiye ile Cevlekıyyeyi eş anlamda kullanılır. Söylendiğine göre bunlar şarap içer, esrar (kenevir yaprağı) ya da şehdâne ("iri parlak inci"; kenevir tohumu) kullanırlar, çalışmadan dilencilik yaparak yaşarlarmış. Bununla birlikte Kalenderilik tek başına özgün bir yapı sergileyen, hatta tek bir tarikat şeklinde örgütlenmiş bir tasavvuf akımı değildir. Birbirlerinden oldukça değişik kişilikleri ve düşünceleri olan topluluklar vardır.

Kalenderilik her ne kadar çoğu zaman Melamilik ile birlikte anılsa da bunlar aslında pratikte çok farklı iki harekettir. Melamiler ibadetlerine sıkı sıkıya bağlı olup bunları halktan gizli uygularlar; sıradan insanlar gibi giyinirler ve davranırlar. Her türlü iyiliğin erdem olduğunu kabul eder ve bunları artırmaya çalışırlar. Kalenderilik, Melamiliğin farklılaşmış, hatta aşırıya kaçmış biçimidir. Kalenderiler için kalp temizliği dışındaki erişilebilecek bir hedef yoktu. Yaptıkları hiçbir şeyi halktan gizlemeye çalışmazlar, insanların ne gördüklerini umursamazlardı. Diğer insanlara benzemeyi kabul etmez; evlenmezler; yeme, içme, giyinme gibi gereksinimlerden kaçınırlardı. Sadece mahrem yerlerini örtmek için kıldan dokunmuş kumaşlar kullanırlar; bazıları ise bunu bile kullanmayarak çıplak dolaşırdı. Ayrıca kulak, bel, bilek ve boyunlarına halkalar takarlardı.

Kalenderî dervişlerin en dikkat çekici özelliklerinden biri "çâr-darb", yani "dört vuruş"tu. "Çâr-darb" saç, sakal, bıyık ve kaşların tıraş edilmesi anlamına gelir. Kalenderilere göre, cennetten kovulduğunda Hz. Âdem çıplaktı ve vücudunda kıl yoktu. Nitekim insanlar da dünyaya geldiklerinde vücutlarında kıl olmadan doğarlar. Vücuttaki kıllar dünyaya geldikten sonra ortaya çıktığından onu dünyevi bir şey olarak gören Kalenderiler, dünyevi olan her şeyi reddeden inançlarının etkisiyle bunları tıraş ederlerdi.

Kalenderî derviş. Jean-Antoine Guer'in (1713-1764)
"Moeurs et Usages des Turcs"
(Türklerin Gelenek ve Alışkanlıkları, 1746)
adlı baskı kitabından

Kanphata ("Yarık Kulak") Yogi
(Basavan, XVI. yüzyıl)

“... (İblis’in kandırmasıyla) ikisi de o ağacın meyvesinden yedi, ayıp yerleri görünüyordu. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular. Âdem Rabbine baş kaldırdı ve yolunu şaşırdı” (Tâ-Hâ-20:121).

Tevrat’ta Âdem ve Havva’nın cennetten atılmasına neden olan şeytanın yılan görünümünde olduğu anlatılır.

“Ve Rab Allah’ın yaptığı bütün kır hayvanlarının en hilekârı olan yıldı. Ve kadına dedi: Gerçek, Allah: Bahçenin hiçbir ağacından yemiyeceksiniz dedi mi? Ve kadın yılanı dedi: Bahçenin ağaçlarının meyvesinden yiyebiliriz; fakat bahçenin ortasında olan ağacın meyvesi hakkında Allah: Ondan yemeyin, ve ona dokunmayın ki, ölmeyeceksiniz, dedi. Ve yılan kadına dedi: Katiyen ölmeyeceksiniz; çünkü Allah bilir ki, ondan yediğiniz gün, o vakit gözleriniz açılacak, ve iyiyi ve kötüyü bilerek Allah gibi olacaksınız. Ve kadın ... onun meyvesinden aldı, ve yedi; ve kendisiyle beraber kocasına da verdi, o da yedi” (Tekvin-33:1-6).

Şeytan’ın yılan görünümünde olduğu İncil’de de belirtilmiştir.

“Ve İblis ve Şeytan denilen büyük ejder, bütün dünyayı saptıran eski yılan, yeryüzüne atıldı ve onun melekleri kendisiyle beraber atıldılar” (Yuhanna’nın Vahyi-12:9).

Kur’an-ı Kerim’de yilandan söz edilmemiştir. Bazı İslam tarihi kitaplarında geçen bu yılan öyküsü tamamen İslam dışı kaynaklara dayanmaktadır.

Tevrat’taki çıplaklık ve yılan teması Caynist söylentilerde de vardır. Bir gün Mahavira ormanda meditasyon yaparken zehirli yılan Çandakauşik ile karşılaşır. Hayvanlara karşı o kadar şefkatle doludur ki yılanı zarar vermez. Yılan onu ayağından ısırduğında süt çıkar.

Mahavira, zehirli yılan ve ayağındaki ısırıktan akan süt

Hz. Âdem, Havva ve yılan

Cainist mitolojindeki Semavi dinlere benzeyen başka bir öykü Beşinci Tirthankara Sumanitha ile ilgilidir. Babası bir kral olan Sumanitha’ya adını, annesi ona gebe iken zih-

Rub el Hizb

“Rub el Hizb”ın “İslam’ın Sekiz İlkesi”ni (Merhamet ve Şefkat, Sabretmek, Doğruluk, Sır Tutmak, Sadakat, Fakirliğini ve Acizliğini Bilmek, Cömertlik, Şükretmek) gösterdiği söylenir. Bu da “Malta Haçı” ile sembolize edilen Aziz Yuhanna (Malta) Şövalyeleri’nin sekiz ilkesini (Zarafet, Azim, Kahramanlık, Sadakat, Hüner, Açıklık, Gözetleme, Sem-pati) hatırlatır.

Sekizgen yıldız

Malta haçı

İslam mimarisinde kubbenin sekizgen bina ile birleşmesi en iyi Kudüs’teki “Kubbetü’s-Sahra”da görülür. Ancak Zerdüştlere Ateş Tapınaklarında da benzer mimari vardır.

Kubbetü’s-Sahra, Kudüs

Ateş Tapınağı, Kirman

“Kubbet-üs Sahra”nın “Süleyman Mabedi”nin (Beyt-Hamikdaş) bulunduğu yerin üstüne ya da çok yakınına yapıldığı söylenir. MÖ 957 yıllarında yapılan Birinci Mabedi (Süleyman Mabedini) MÖ 586’da Babilliler yıkar, Yahudiler Babil’e sürülür. Tutsaklık

Nebati Krallığı (MÖ 400-106)

Nebatilerin Hinduizm'e benzeyen bazı inançları vardı. Nebatiler de İslam öncesi Araplar gibi tanrı ve tanrıçalarını insan ya da hayvana benzeyen, dikilitaşlar ve düz kaya parçaları gibi somut şeylerle tasvir ederlerdi. Duşara, Şiva'yı temsil eden Lingam gibi siyah taş şeklinde tasvir edilirdi. Duşara ile Şiva arasında başka benzerlikler de vardı. Her ikisi de dağlarla, yılanlarla, ay ile ilişkilendirilmişti; sembolik hayvanları boğa idi. Duşara adına kurban kesilen yerler Lingam-Yoni'ye benzerdi. Lingamlar günümüzde olduğu gibi eskiden de kırmızı boya ile boyanırdı.

Petra'daki kurban yeri (solda) ve Hampi'deki (Karnataka, Hindistan) kaya üzerine oyulmuş (ortada), kırmızıya boyanmış Lingam-yoni (sağda)

Lingam'ın üzerine başta süt olmak üzere lor, bal, Hindistan cevizi suyu, muz, ghee (tereyağı), panchamruta (süt, şeker, kaymak, bal, muz) gibi dökülerek yapılan "Abhisheka" (Sanskrit "temizleme") Şiva'ya dua töreni vardır. Benzer uygulamalar diğer dinlerde de görülür. Hatta Tevrat'ta Yakup ve Yuşa (Yeşu; İbranice Yehoşua) peygamberlerin Tanrı adına dikdikleri taşları kutsadıkları belirtilmiştir.

"Ve Yakub ... bir yere erişip orada geceledi ... ve o yerin taşlarından birini alıp başı altına koydu, ve o yerde yattı. Ve rüya gördü ... yer üzerine bir merdiven dikilmiş ve başı göklere erişmişti ve işte, onda Allah'ın melekleri çıkmakta ve inmekte idiler ... Ve Yakub sabahleyin erken kalktı, ve başı altına koymuş olduğu taşı aldı, ve onu direk olarak dikti, ve tepesine zeytinyağı döktü. Ve o yerin adını Beyt-el (Allah'ın Evi) koydu ..." (Tekvin-28:10-19; benzeri Tekvin-35:6-15).

"Ve Yeşu ... büyük bir taş aldı, ve onu orada, Rabbin Makdisi (kutsal yer) yanında olan meşe ağacı altında yere dikti. Ve Yeşu bütün kavime dedi: İşte, bu taş bize şahit olacak; çünkü Rabbin bize söylediği bütün sözleri o işitti ..." (Yeşu-24:26-27).

Sufizm bilim, felsefe, mistisizm arasında da bir köprüdür. Yaşayan ve kendisini sürekli yenileyen bir akım olduğundan, çağdaş sufilerin bilim ve teknolojiyi, davranış bilimlerini bilen ya da en azından doğru anlayıp yorumlayabilen kişiler olması doğaldır. Bunlara örnek olarak Dr. Quantum adıyla tanınan teorik fizikçi Fred Alan Wolf (d. 1934) verilebilir.

Sufizm hiçbir kültüre ve inanca bağlanamayacak kadar evrenselidir. Sufi gelenek içinde “Evrensel Sufizm” adlı akımın kurucusu Hazret İnyet Han, Hindistan’da yetişip sufizmin kavramlarını ve yaşam biçimini batılılara anlayabilecekleri dilde anlatan ilk öğretmendir. 1923’de Cenevre’de kurduğu ve bugün yüzden fazla merkezinin olduğu “Uluslararası Sufi Hareketi”nin (International Sufi Movement) ambleminde kalp sevgisinin büyük gücünü, iki yanındaki kanatlar manevi özgürlüğü, beş köşeli yıldız iç uyanışı, hilâl serbest bırakılan kalbin alıcı ve ifade edici niteliklerini temsil eder.

“Uluslararası Sufi Hareketi”nin amblemi

İnyet Han, dini hoşgörüsüzlüğü ortadan kaldırılması için “On İlke” önerir (Muthaliff, 2017: 33-35):

- Tek varlık vardır, O tek Tanrı’dır; ebedî ve mutlak olandır. O, her şeyin tanrısı ve son hakikattir.
- Tüm insanların ruhunu ilahi ışığa yöneltecek rehber üstat vardır.
- Doğanın tek bir kutsal kitabı vardır, o da okuyanları aydınlatandır.
- İnsanı kendi varoluş idealine ve ruhunu amacına ulaştıran tek bir din vardır.
- Karşılıklılık ilkesine ve gerçek adalet duygusuna dayanan tek bir yasa vardır.
- İnsanlar arasında ayırım gözetmeksizin birleştiren tek bir evrensel kardeşlik vardır.
- Tek ahlaki değer sevgidir.
- Övünülecek tek şey görünen ve görünmeyen yönleriyle kalbin açılmasıdır.
- İçimizde varlığımızın ve benliğimizin gerçek bilgisi ve tüm bilgeliğin özü olan tek bir gerçek vardır.
- Ölümlülükten ölümsüzlüğe geçmenin tek yolu sahte egoyu yok etmektir.

İnsan yaşamında bilim kadar din de önemlidir. Bütün dinlerde ortak nokta evrendeki olayların nedeni olan bilinmeyen ve görünmeyen bir kuvvete inanılmasıdır. Bugüne kadar din insanlara şefkatli olmayı, sevgiyi ve yardımlaşmayı emrederek, insandaki ahlaki erdemlerin en büyük desteği ve insanı gerçek insan olmaya götüren en sağlam yol; ölüm karşısında insanın üzüntülerini azaltan, teselli ve ümit veren kuvvet olmuştur (Yurdakök, 2018: 31-32). Yirminci yüzyılın sonuna doğru iyice kuvvetlenen küreselleşme in-

“Kişi, önce uyku ve yiyeceğe bağlıdır. İşin sonunda meleklerden daha üstündür. Pamuk ve kibritlerin himayesinde alevi ve ışığı, Süha Yıldızı’na yükselir. Karanlık âlemi aydınlatır; demir tomruğu, iğneyle kazar (geçer)” (Mesnevi-4:1875-1877).

Benzer ifadeler İncil ve Tevrat’ta da vardır.

“... İnsan yalnız ekmekle yaşayamaz, fakat Allah’ın ağzından çıkan her sözle yaşar ...” (Matta İncili-4:4; benzeri Tevrat, Tesniye-8:49).

Mevlânâ'nın bu görüşleri Hümanist psikolojinin kurucusu sayılan Abraham Maslow'un (1908-1970) "İhtiyaçlar Hiyerarşisi" olarak sunduğu yeme-içme, barınma, uyku gibi biyolojik-fizyolojik ihtiyaçlar ve emniyet, sevgi, saygı, öz saygı ve kendini gerçekleştirme gibi üst gereksinimlere benzer. İnsanlar olabilecekleri her şey olmalıdır; kendi doğasına sadık kalmalıdır şeklinde kısaca tanımlanan "Kendini Gerçekleştirme" kavramını ilk kez 1954 yılında kullanan Maslow'a göre insan bütüncül olarak kendini gerçekleştirme potansiyelini özünde barındırmakta ve bu potansiyeli gerçekleştirmek için de temel ihtiyaçlarını giderdikten sonra onlardan bağımsız hâle gelerek özgürleşmektedir.

İnsan kendini tanımak için "Ben neyim?" sorusuna cevap arar. Kişi bu soruya cevap ararken kendini olmak istediği biri gibi değil de olduğu gibi değerlendirmesi gerekir. "Ben neyim?" sorusuna cevap veren birey "Amacım nedir?" sorusunu kendisine yönelterek kendisi için olmasını istediği toplumsal rolü ve yeri ortaya koyar. Bir diğer deyişle birey kendisini, benliğinde nasıl görmek istediğini, kendisine ne değer biçtiğini dile getirir. Amacını öğrendikten sonra "Ne yapabilirim?" sorusunu sorarak kendi yeteneklerini tanımaya çalışır. En son olarak "Ne doğru ne hatalıdır?", "Değer yargıları nedir?" gibi soruları kendisine sorarak içerisinde yaşadığı toplumdan kendine göre değerler edinir. İnsan yaşamı boyunca bu sorulara bilinçli ya da bilinçsiz olarak cevap aramasıyla benliğin yapısını, gelişip oluşmasını sağlar.

Kendini gerçekleştirme kavramı kişinin yapısında var olan yeteneklerini sonuna kadar kullanmasıyla istediği yere gelebilme ve hedeflerine ulaşma isteği ve çabası şeklinde tanımlanabilir. Kendini gerçekleştirmek; insanın kendisi olması, kendini tamamlamasıdır. Bireyin hem kendini bulma süreci içinde gerçek kimliğine ulaşmak ve içindeki aradığı bütünlüğe ulaşmak için atılmış önemli bir adım; hem de bu süreçte kendine

“Savitar (Vedalarda Güneş Tanrısı) bağlarla bağlayıp yeryüzünü mıhladı ve gökyüzünü de desteksiz sabitledi ...” (Rigveda-10:149:1).

“... gökleri direksiz yükselten ...” (Ra'd-13:2; benzerleri Lokmân-31:10, Rahmân-55:7).

“... buyruğu olmaksızın yere düşmemesi için göğü O'nun tuttuğunu görmez misin? ...” (Hacc-22:65).

“... Savitar yer ve gök arasındaki yolunda (yörüngede) gider gelir ... güneşi bize yaklaştırır ...” (Rigveda-1:35:9).

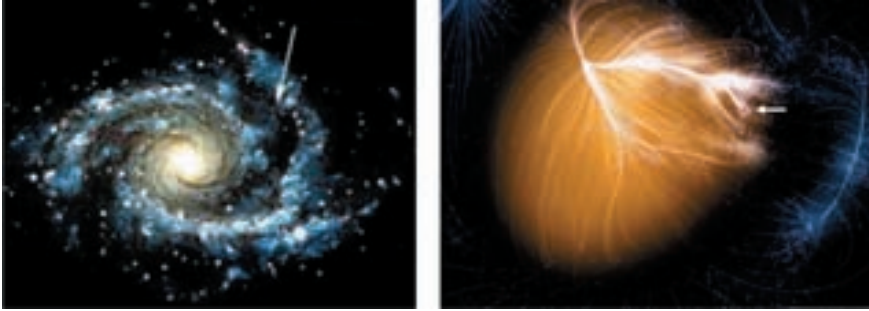
“Güneş de yörüngesinde yürüyüp gitmektedir. Bu, güçlü ve bilgin olan Allah'ın kanunudur. Ay için de sonunda kuru bir hurma dalına (hilal şeklinde) döneceği konaklar tayin etmişizdir. Ay'a erişmek güneşe düşmez ... Her biri bir yörüngede yürürler” (Yâsin-36:38-40; benzerleri İbrâhim-14:32-33; Enbiyâ-21:33).

“... her biri belirli bir süreye doğru hareket edecek olan güneşi ve ayı buyruk altında tuttuğunu ...” (Lokmân-31:29; benzerleri Ra'd-13:2; Zümer-39:5; Rahmân-55:5).

“Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yürür” (Enbiyâ-55:33).

Kur'an-ı Kerim'de güneşin bir yere çekilmesinden söz edilmesi çok ilginçtir.

“... Biz güneşi, ona delil kılıp yavaş yavaş Kendimize çekmişizdir” (Furkân-25:45-46).

Güneşin Samanyolu Galaksisi'ndeki (solda) ve Samanyolu Galaksisi'nin Laniakea Süperkümesi'ndeki (sağda) yeri (oklar)

Bugünkü bilgilerimize göre güneş gibi 100-400 milyar yıldızın bulunduğu 170.000-200.000 ışık yılı çapında, 1.000 ışık yılı kalınlığındaki (bir ışık yılı 9,46 trilyon kilometre; $9,46 \times 10^{12}$ km) Samanyolu Galaksisi saatte 2,26 milyon km hızla, 652 milyon ışık yılı uzaktaki gizemli bir noktaya doğru çekilmektedir. 1980'lerin başından beri Samanyolu'nun yerel galaksi grubuyla birlikte 100 milyon ışık yılı uzakta bulunan Başak Kümesi'ne (Virgo Cluster) doğru hareket ettiği düşünülüyordu. Ancak yapılan araştır-

Sufi ve Yogi

ARADIĞINIZ TÜM TIP KİTAPLARI BU ADRESTE

www.guneskitabevi.com

GENEL DAĞITIM

GÜNEŞ TIP KİTABEVLERİ

ANKARA

M. Rauf Inan Sokak No: 3
06410 Sıddıye / Ankara
Tel: (0312) 431 14 85 • 435 11 91-92
Faks: (0312) 435 84 23

İSTANBUL

Gazeteciler Sitesi Sağlam Fikir Sokak
No: 7 / 2 Eentepe / İstanbul
Tel: (0212) 356 87 43

KADIKÖY

Rasimpapa Mah. İskele Sokak
No: 4 / A Kadıköy / İstanbul
Tel&Faks: (0216) 546 03 47

Türkiye'nin her yerinden...
0505 734 13 13

ISBN 978-975-277-900-6

